

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI
VAZIRLIGI

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA O‘RGATISH MILLIY MARKAZI

MAKTABGACHA, BOSHLANG‘ICH VA MAXSUS TA’LIM
METODIKALARI KAFEDRASI

ISHLAB CHIQARISHDAN AJRALGAN HOLDA TA’LIM OLISH

SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI

MALAKA OSHIRISH KURSI UCHUN “BOLALARNI RIVOJLANTIRISHGA
KOMPETENTLIK YONDASHUV”MODULI BO‘YICHA

Ma’ruza matnlari

Andijon 2024

“Tasdiqlayman”

VPYM O’MM direktori

_____ **M.Abdullayeva**

“ ” 2024 yil

MAKTABGACHA, BOSHLANG’ICH VA MAXSUS TA’LIM

METODIKALARI KAFEDRASI

ISHLAB CHIQARISHDAN AJRALGAN HOLDA TA’LIM OLISH

SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI

Ma’ruza matnlari

“KIRITILDI”

“Maktabgacha, boshlang‘ich va
maxsus ta’lim metodikalari”

kafedrası mudiri

_____ N.Karimova

2024- yil « ____ » yanvar

“KELISHILDI”

O‘quv va metodik ishlar bo‘yicha
direktor o‘rinbosari

_____ O‘.Jabborov

2024- yil « ____ » yanvar

Ushbu ishchi ma’ruza matni kafedraning 2024 yil 4-yanvardagi 1-sonli
yig‘ilish bayonnomasi bilan ma’qullangan hamda tasdiqqa tavsiya etilgan

MUNDARIJA

I.	KIRISH	4
II.	TEXNOLOGIK XARITA	5-7
III.	MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR	8-33
IV.	O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR	34-38
V.	ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI	39
VI.	TARQATMA MATERIALLAR	40-41
VII.	ATAMALAR IZOHLI LUG'ATI	42-43

I.KIRISH

O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori, Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-son buyrug‘i ijrosini ta’minlash, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim va tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy bilim berish talablaridan kelib chiqqan holda malaka oshirish kursining ijrosini ta’minlash maqsadida ushbu ishchi o‘quv dastur ishlab chiqilgan.

“Bolalarni rivojlantirishga kompetentlik yondashuv” modulining o‘quv uslubiy majmuasi maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarini malakasini oshirish kursining ishchi o‘quv dasturi asosida tuzilgan bo‘lib, u maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilariga bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim, tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy bilimlar berishni tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

Modul nomi: “**Bolalarni rivojlantirishga kompetentlik yondashuv**”

Modul maqsadi: Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilari malakasini oshirish kurslari tinglovchilariga bolalarni rivojlantirishga kompetentli yondashuvga oid bilimlar berish va amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat.

Kutilayotgan natijalar: Tinglovchilar ushbu modul yakunida quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi lozim:

tinglovchilarga maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy yondashuv asosida bilim berish usullari, pedagogik kompetensiya turlari to‘g‘risida bilimga ega bo‘ladilar; Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda “Men” kotsepsiyasini rivojlantirish, bunda o‘yin orqali ta’lim berishning o‘rni, pedagogik jarayonda bolaga yo‘naltirilgan ta’limiy muhitni tashkil etish haqida bilimga ega bo‘ladi;

tinglovchilar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni har tomonlama rivojlantirish, bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirish orqali kompetensiyasini rivojlantirish usullari bo‘yicha tushunchaga ega bo‘ladi;

maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati va pedagogik jarayonda tatbiq etish bo‘yicha malakaga ega bo‘ladi.

2.4. MODULI BO‘YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Mavzular	Tinglovchining o‘quv yuklamasi					
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi				Mustaqil tayyorgarlik
			Jami	Jumladan			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Ko‘chma mashg‘ulot	
1.	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish.	2	2	2			
2.	Tarbiyalanuvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish “4K” metodi.	2	2		2		
3.	Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyalanuvchilariga kompetensiyaviy yondashuv.	2	2		2		
4.	Bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim talablari.	2	2		2		
5.	Kompetensiyaviy yondashuvda individual ta’lim jarayonini tashkil etish.	2	2		2		
	Jami:	10	10	2	8		

**III. “BOLALARNI RIVOJLANTIRISHGA KOMPETENTLIK
YONDASHUV”
TEXNOLOGIK XARITA**

Vaqt	Mavzu	Jarayon, metod	Resurs, tarqatma materiallar	Tinglovchining faoliyati
80 daqiqa	1- Mavzu : Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish (nazariy 2 soat).			
35 daqiqa	Ta’lim jarayonida tarbiyachilarning kompetensiyaviy sifatleri.	Ma’ruza, Bahs munozara.	Slaydlar asosida ma’ruza. Tarqatma materiallar: tarbiyachining pedagogik kompetensiya turlarini tushuntiruvchi metod	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma’lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza, juft bo‘lib ishlash
35 daqiqa	“Kompetensiya” tushunchasining mohiyati.	Ma’ruza, “Aqliy hujum” metodi Juft bo‘lib ishlash	Slaydlar asosida ma’ruza O‘z-o‘zini baholash metodi	Taqdimot xulosasi, savol-javob
10 daqiqa	Pedagogik jarayonga tatbiq etish	Mustahkamlovchi topshiriq	Dars samaradorligini aniqlovchi o‘z-o‘zini qayta baholash metodi	Tinglovchilar fikrini bayon qilib olingan tushunchalarini xulosalaydi
80 daqiqa	2-Mavzu: Tarbiyalanuvchilarga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda “4K” metodi (amaliy 2 soat).			
35 daqiqa	“4K” tushunchasining mazmun mohiyati.	Ma’ruza, bahs munozara, “Aqliy hujum”	Slaydlar, Savollar to‘plami, tarqatma materiallar	Tinglaydi, savol-javob, fikrlar bildiradilar, ma’lumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza
45 daqiqa	Ta’lim jarayoniga kreativ yondoshuv.	Ma’ruza Juft bo‘lib ishlash	Slayd, kichik guruhlariga topshiriqlar, tarqatma	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, Savol-javob
80 daqiqa	3-Mavzu: Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyalanuvchilariga kompetensiyaviy yondashuv (amaliy 2 soat).			
35 daqiqa	Tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy yondashuvda	Suhbat Juftlikda ishlash	Slaydlar asosida juftliklarga topshiriqlar, tarqatma	Tinglovchi yangi mavzuni tinglaydi

	rivojlantiruvchi muhitning oʻrni		materiallar	
35 daqiqa	Maktabgacha yoshdagi bolalarda rivojlantirilishi kerak boʻlgan kompetensiyalar.	Kichik guruhda ishlash	Flipchart qogʻozi; Markerlar; Tarqatma materiallar, rangli qogʻoz; qaychi va yelim	Tinglovchilar berilgan topshiriqni kichik guruhda bajaradilar
10 daqiqa	Pedagogik jarayonda tatbiq etish	Mustahkaml ovchi topshiriq	Slayd, kichik guruhlariga topshiriqlar, tarqatma	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, Savol-javob
80 daqiqa	4-Mavzu: Bola shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlim talablari (amaliy 2soat).			
35 daqiqa	Bola shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlimda erkinlikning oʻrni va ahamiyati	Suhbat Juftlikda ishlash	Slaydlar asosida maʼruza. Juftliklarga topshiriqlar, tarqatma materiallar	Savol-javob, fikrlar bildiradilar, maʼlumotlarni yozib oladi, fikr mulohaza
45 daqiqa	Shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlim jarayonida eʼtibor qaratish muhim boʻlgan omillar.	Kichik guruhda ishlash	Milliy mato, ip; Markerlar; rangli qogʻoz; qaychi va yelim	Vazifani jamoaviy bajaradilar, taqdimot xulosasi, Savol-javob
80 daqiqa	5-Mavzu: Kompetensiyaviy yondashuvda individual taʼlim jarayonini tashkil etish (amaliy 2 soat).			
40 daqiqa	Shaxsiga yoʻnaltirilgan taʼlimda bolaning individual xususiyatlarini yuzaga chiqarish.	Bahs munozara.	Slaydlar asosida maʼruza. Tarqatma materiallar: kartochkalar	Savol-javob, hujjatlarni oʻrganadilar, tahlil qiladilar, fikrlar bildiradilar, maʼlumotlarni yozib oladi.
40 Daqiqa	Individual taʼlim jarayonida tarbiyalanuvchilarda oʻziga xos qobiliyatlarni aniqlash.	Kichik guruhda ishlash	Tarqatma materiallar: Soddadan murakkabga yoʻnaltirilgan topshiriqlarni berish	Tahlil qiladilar, maʼlumotlarni yozib oladi, tavsiyalar beriladi

III. MA'RUZA MATN VA O'QUV MATERIALLAR

“BOLALARNI RIVOJLANTIRISHGA KOMPETENTLIK YONDASHUV”

1-mavzu. : “Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish”.

Reja:

- 1 . Ta’lim jarayonida tarbiyachilarning kompetensiyaviy sifatlari.**
- 2. “Kompetensiya” tushunchasining mohiyati.**

1 . Ta’lim jarayonida tarbiyachilarning kompetensiyaviy sifatlari.

Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda ta’lim-tarbiyaning ijtimoiy hayot bilan uyg‘unligini ta’minlash prinsipiga qat’iy amal qilish kerak. Bola rivojiga individual yondashuv, shaxsiyatini hurmat qilish, uning manfaatlari, ehtiyojlari va rivojlanish darajasini hisobga olish, his-tuyg‘ularini e’tiborga olish zarur. Shu asosda tarbiyachilarning tarbiyaviy ishlarining mazmuni, shakllari, vositalari va metodlarini o‘zlashtirishlariga erishiladi. Tarbiyachilar bolalarni ijtimoiy faoliyatga jalb etish metodlarini ham egallashlari lozim. Bularning barchasi tarbiyalanuvchilarda ma’naviy xislatlarni tarkib toptirish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilari bolalarda ijobiy xislatlarni tarkib toptirish bilan bir qatorda, ularning xulq-atvoridagi salbiy xususiyatlarini oldini olish, ularni bartaraf qilish tajribasiga ham ega bo‘lishlari kerak. Ko‘pincha maktabgacha ta’lim tashkilotiga yangi kelgan bolalarda tortinchoqlik, injiqlik, guruh hayotiga moslashmaslik kabi holatlar kuzatiladi. Bunday holatlarni bartaraf etish, bolalarni jamoa hayotiga moslashtirish, ularni muloqot vaziyatlariga olib kirish, ruhiy osoyishaliklarini ta’minlash pedagog-tarbiyachilarning muhim vazifalari sirasiga kiradi. Bolalar xarakteridagi salbiy jihatlarni bartaraf qilishga ko‘maklashish, ularni to‘g‘rilik va haqgo‘ylikka o‘rgatish, irodasini mustahkamlash pedagog-tarbiyachilarning muhim vazifalaridandir. Bunda tarbiyachilar jamoaviy ta’sir ko‘rsatish metodidan foydalanishlari kerak. Tarbiyachilar bolalarni tevarak-atrofdagi voqelik bilan tanishtirish, ularni shu jarayonda ishtirok etishlari uchun tayyorlashi kerak. Bolalar oldiga aniq, o‘rtacha murakkablikdagi vazifalar qo‘yilgandagina, ularda tashabbuskorlik, qiziquvchanlik, faollik ko‘rsatish istagi namoyon bo‘ladi. Natijada bolada mas’uliyat hissi paydo bo‘ladi, tarbiyachi tomonidan bildirilgan ishonchni oqlashga intiladi. Bolalarning o‘z oldilariga qo‘yilgan topshiriqlarni bajara

olishlari ularning xulq-atvorlari tartibga solinishiga ko'maklashadi. Buning natijasida ularda xarakter, irodaviy xislatlar mustahkamlanadi.

Bolalar xulq-atvoridagi ijobiy jihatlarga tayanish orqali tarbiyachi ularni rag'batlantirib, kamchiliklarini bartaraf etishga erishadi. Biroq bolaning kamchiliklarini muntazam ta'kidlayverish ijobiy natija bermasligini pedagog-tarbiyachilar ongiga yetkazish lozim.

Bolalarning xulq-atvorini shakllantirish uchun pedagog-tarbiyachi mehribon va talabchan bo'lishi kerak. Bola xulq-atvoridagi tortinchoqlik, loqaydlik, o'yinqaroqlik, qaysarlik kabi xislatlarni tarbiyachilar ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilish natijasida bartaraf qilishlari talab etiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va boshqarishda ota-onalar hamda mahalla bilan hamkorlikni amalga oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda mehnatsevarlik, sinchkovlik, ziyraklik, ishchanlik, mas'uliyatlilik kabi axloqiy sifatlarni qaror toptirishda pedagog-tarbiyachining o'rni beqiyos bo'lib, bunday mas'uliyatli vazifani ular oliy pedagogik ta'lim tashkilotlarida o'qish jarayonidayoq anglab yetishlari kerak.

Bundan ko'rinib turibdiki, maktabgacha ta'lim tashkilotida faoliyat ko'rsatayotgan tarbiyachilar oldiga qo'yiladigan vazifalar murakkab va ko'p qirralidir. Shuning uchun ham tarbiyachilar va rahbar xodimlarda ilmiy dunyoqarash asoslari, yuksak ma'naviy xislatlar, jamoa, jamiyatda o'zini tuta bilish ko'nikma va odatlarini tarkib toptirish sohasida tizimli tarzda ish olib borish talab etiladi.

Maktabgacha ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda muayyan prinsiplarga tayanish zarurligini tarbiyachilarga talabalik davridayoq yetkazish muhim ahamiyatga ega. Ommaviy tadbirlar, bayram kechalari, turli ekskursiyalar bolalarning ma'naviy olami, dunyoqarashini kengaytirishi tarbiyachilarning ongiga yetkazilishi, ularni shunday tadbirlarni o'tkazishga tayyorlashga xizmat qiladigan pedagogik jarayonlarni tizimli tarzda tashkil etish lozim.

Tarbiyachi bolalarni mashg'ulotlarga jalb etib, qiziqтира olsa, ularda narsalar, predmetlar, voqea-hodisalarni ko'proq o'rganish ehtiyoji vujudga keladi. Bu jihatdan maktabgacha ta'lim tashkilotida tashkil etiladigan turli to'garaklar, bayram kechalari, ertaliklar alohida ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyaviy ishlarning bolalar ilgari o'zlashtirgan bilimlari, odatlari hamda egallagan hayotiy tajribalariga tayanib olib borilishi zarurligi pedagoglarga uqtiriladi. Ular shu asosda bolalarga ko'rsatadigan pedagogik ta'sirning murakkab shakllarini o'zlashtiradilar, ilgari o'zlashtirilgan bilimlari, xulq-atvor mezonlari va qoidalari bilan yangi o'zlashtirayotganlarini uyg'unlashtiradilar.

Tizimlilik prinsipi tadbirlarni izchillik asosida o'tkazish imkonini beradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog-tarbiyachisining ish rejasida aniq,

muayyan aloqadorlik va izchillikka ega bo'lgan tadbirlarni nazarda tutish muhim hisoblanadi. Ushbu tizim, birinchi navbatda, maktabgacha ta'limning ta'lim-tarbiya tizimini ifodalashi, bolalarni milliy va umuminsoniy, ma'naviy, axloqiy g'oyalar hamda vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga xizmat qilishi kerak. Shu bilan bir qatorda, unda bolalar guruhi ishining o'ziga xos xususiyatlari, tarkib topgan an'analar, pedagog-tarbiyachining ish uslubi, uning boshqalarnikidan farq qiladigan metodikasi o'z aksini topishi lozim.

Tarbiyachilar uchun tarbiyalanuvchilar faoliyatini tashkil etish va ularda mustaqillik hamda tashabbuskorlikni tarkib toptiruvchi metodikalarni rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Ma'lumki, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarida hayotiy tajriba yetarli darajada rivojlanmagan bo'ladi. Shuning uchun ularning harakati, ta'lim-tarbiyaviy faoliyatini pedagog-tarbiyachilar boshqarishiga muhtojdirlar.

Ayni paytda ulardagi faollik va mustaqillikka intilishni rag'batlantirish va rivojlantirish pedagog-tarbiyachining birinchi galdagi vazifasidir. Tarbiyalanuvchilar faoliyatiga pedagogik rabarlik qilish, ularning mustaqilligini ta'minlash, bolaning har bir muvaffaqiyatini rag'batlantirishni pedagog-tarbiyachi nazarda tutishi kerak. Bu har bir bolaning rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachilarning mahorati tarbiyalanuvchilarni qiziqarli mashg'ulotlarga jalb qilib, ularni topshiriqlarni bajarganda muntazam rag'batlantirish maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagogik jarayonlarini boshqarish murakkab pedagogik vazifa hisoblanadi, unda bolalarning yosh xususiyatlari hamda individual qobiliyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim jarayonini tashkil etishning mazmuni, usul va metodlari har bir guruh tarbiyalanuvchilarining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi. Bu belgilar bolalarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'zgaradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotli pedagog-tarbiyachilarining ta'lim-tarbiyaviy faoliyati mazmunini tanlashda bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Tarbiyalanuvchilarning yosh guruhlariga qarab, ta'lim-tarbiya shakllari va metodlari ham o'zgaradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilariga tushunchalar va ma'lumotlarni kengroq izohlash talab etiladi. Bolalarga, birinchi navbatda, xulq-atvor me'yorlariga amal qilish zarurligi uqtiriladi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim jarayonidan boshlab, zarur me'yorlar bolaning xulq-atvoriga singdiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni ijtimoiylashtirish jarayonida ularga o'yin, ishontirish, ta'qiqlash usullari yordamida pedagogik ta'sir ko'rsatiladi, tarbiyachilar tarbiyalanuvchilar kundalik faoliyatining bevosita tashkilotchisi hamda boshqaruvchisi sifatida namoyon bo'ladilar. Tarbiyalanuvchilar oldiga qo'yiladigan talablar bilan ularning imkoniyatlari orasidagi mutanosiblikni ta'minlash pedagog-tarbiyachilar

faoliyatining muhim jihatini tashkil etadi. Bolalar oldiga o'ta murakkab topshiriqlar qo'yilganda, ularda mashg'ulotlardan bezish, o'zlariga ishonmaslik kayfiyati vujudga keladi. Pedagogik jarayonda bolalarning asab tizimining o'ziga xosligini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Asablari tarang bo'lgan bolani tinchlantirish, osoyishtalikka undash, tortinchoq bolalarda esa, faollika undash, ularni dadillashtirish lozim. O'zining zukkoligi, ijodiy faoliyatga moyilligi bilan guruhdoshlaridan ajralib turgan bolalarni rag'batlantirib, ularning iqtidorlarini ro'yobga chiqarish zarur. Shu bilan bir qatorda bolalardagi ijobiy fazilatlarni yanada rivojlantirish, ularning dunyoqarashini boyitish o'ziga xos ahamiyatga ega. Buning uchun pedagogik amaliyot jarayonida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagog-tarbiyachilari har bir tarbiyalanuvchini batafsil o'rganishlari, ulardagi rivojlanishning o'ziga xos jihatlarini aniqlay olishlari zarur. Bu jarayonda o'g'il va qiz bolalarning har biriga xos bo'lgan gender xususiyatlarni hisobga olish lozim.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun pedagog-tarbiyachilarni tayyorlashda o'z faoliyatlarida muvaffaqiyatga erishishlari uchun, oliy pedagogik ta'lim jarayonida kasbiy mahorat, pedagoglikka xos sifatlarni egallashi talab etiladi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar juda qiziquvchan bo'ladilar. Ular aksariyat hollarda tarbiyachilari va ota-onalariga ko'plab savollar beradilar va o'z savollariga aniq javoblar kutadilar. Ular radio eshitish, televideniya orqali turli multiplikatsion filmlar ko'rish, ertak va topishmoqlar orqali ko'plab ma'lumotlarga ega bo'ladilar. Natijada barcha narsalarni bilishga qiziqadilar, ko'plab savollar tug'iladi va o'zlaridagi savollar bilan kattalarga murojaat qiladilar. Tarbiyachilar ularning savollariga xotirjamlik bilan aniq javob bera olishlari kerak. Ikkilanish, noto'g'ri gapirish, imkoniyat izlab vaziyatdan chiqib ketish tarbiyachining obro'yiga putur yetkazadi, bolalar orasida tarbiyachiga nisbatan ishonchsizlik kayfiyati vujudga keladi. Shuning uchun ham tarbiyachilar tinimsiz izlanishlari, mustaqil bilim olishlari, kundalik voqea-hodisalardan xabardor bo'lishlari lozim. Ular badiiy adabiyot, san'at, fan va texnika, texnologiyalar sohasidagi yangiliklar hamda tadqiqotlarni kuzatib borishi talab qilinadi. Faqat shundagina ular o'z tarbiyalanuvchilarining bilish ehtiyojlarini qondirishi, istiqbolda samarali pedagogik faoliyat ko'rsatishlari mumkin.

2. "Kompetensiya" tushunchasining mohiyati.

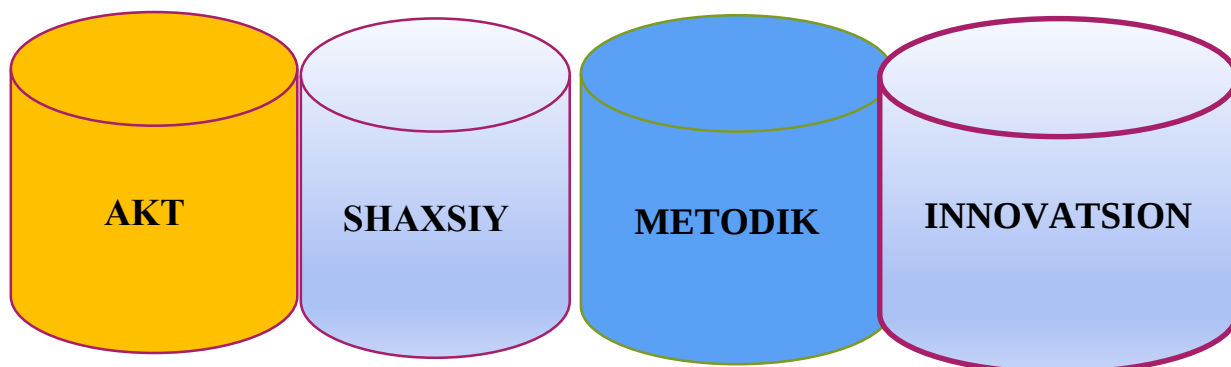
Bozor munosabatlari sharoitida mehnat bozorida ustuvor o'rin egallagan kuchli raqobatga bardoshli bo'lish har bir mutaxassisdan kasbiy kompetentlikka ega bo'lish, uni izchil ravishda oshirib borishni taqozo etmoqda. Xo'sh, kompetentlik nima? Kasbiy kompetentlik negizida qanday sifatlar aks etadi? Pedagog o'zida qanday kompetentlik sifatlarini yoritish zarur? Ayni o'rinda shu va shunga yondosh savollar yuzasidan so'z yuritiladi. **"Kompetentlik"**

tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Shu sababli kompetentlik "noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik"ni anglatadi. Mazmunan **"kompetentlik"** tushunchasi **"faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajada kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon etish"** deb talqin etiladi. Kompetentlik bu- shaxsning tanlagan kasbi bo'yicha egallagan bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni amaliyotga qo'llay olishi qobiliyati, layoqati va kasbiy muammolarni mustaqil hal qila olishidir. Kompetensiyalar–bu talablardir. Kompetentlik – ushbu talablar bajarilishining namoyonidir. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

Kasbiy kompetentlik quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

- **murakkab jarayonlarda;**
- **noaniq vazifalarni bajarishda;**
- **bir-biriga zid ma'lumotlardan foydalanishda;**
- **kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda**

Quyida kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi komponentlarning mohiyati qisqacha yoritiladi.

1) AKT- Axborot kommunikatsiya texnologiyalari tarbiyachilarning intellektual salohiyatini oshirish bilan bir qatorda, ulardan ta'lim sohasida qanchalik samarali foydalana olishlari, mediata'lim sohasining takomillashishi pedagogning kasbiy kompetentligini oshiradi.

2) SHAXSIY – Izchil ravishda kasbiy o‘shishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o‘z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish.

3) INNOVATSION – Pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta’lim sifatini yaxshilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga doir yangi g‘oyalarni ilgari surish, ularni amaliyotga samarali zamonaviy vosita, texnika va texnologiyalardan foydalana olishni tatbiq etish; kasbiy-pedagogik BKMni boyitadigan ilg‘or texnologiyalarni o‘zlashtirish, muhitida zarur, muhim, kerakli, foydali ma’lumotlarni izlash, yig‘ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o‘rinli, samarali foydalanish.

4) METODIK – Pedagoglarning ta’lim jarayonidagi barcha qonun, qarorlar hamda ish hujjatlarini bilish darajalari, guruh kesimida mavzuviy rejalashtirish asosida mashg‘ulotlarni to‘g‘ri tuza olish malakasiga to‘liq egaligini ta’minlash va takomillashtirish. Pedagogning mahorati bevosita kasbiy-pedagogik faoliyatda ko‘rinadi. Shu sababli u pedagogik jarayonning umumiy mohiyatini chuqur anglay olishi, bu jarayonda ustuvor ahamiyat kasb etadigan qonuniyatlardan xabardor bo‘lishi, pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish mexanizmlarini puxta egallay bilishi lozim. **Pedagogik mahorat va professionalizm-** pedagogning pedagogik jarayonni tashkiliy, metodik, ruhiy va sub’ektiv jihatdan o‘ta mohirlik, ustalik bilan tashkil etish hamda boshqarish qobiliyati va malakasiga egaligi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. Tarbiyachining kasbiy kompetenligi deganda nimani tushunasiz?
2. Tarbiyachining kasbiy tayyorligi deganda nimani tushunasiz?
3. Tarbiyachining kasbiy kompetentligining tarkibiy qismlariga nimalar kiradi?
4. Tarbiyachining kasbiy mahoratini egallash vositalarini ayting.
5. “Professional pedagog” qanday inson ta’riflab bering.

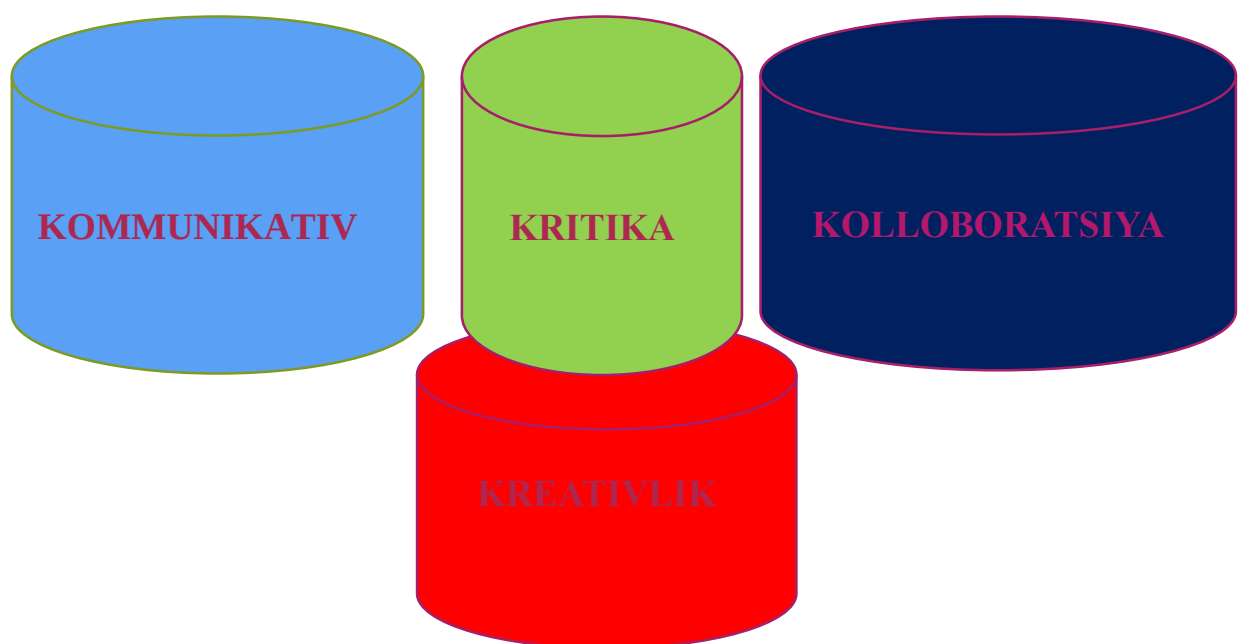
2-mavzu: Tarbiyalanuvchilarga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda “4K”metodi.

Reja:

- 1. “4K” tushunchasining mazmun mohiyati.**
- 2. Ta’lim jarayoniga kreativ yondoshuv.**

1. “4K” tushunchasining mazmun mohiyati.

Ta’lim jarayonining faol ishtirokchisi bo‘lgan pedagogning pedagogik mahorati uning shaxsi, ish tajribasi, fuqarolik maqomi, mutaxassis sifatidagi mavqei, u tomonidan pedagogik texnikaning yetarli darajada egallanganligi, kasbiy faoliyatning individualligidan dalolat beradi. Pedagogik mahorat yaxlit tizim bo‘lib, uning tarkibida bir qator sifatlar ko‘zga tashlanadi. Pedagogik mahoratning asosini pedagogik bilimdonlik tashkil etadi. Bilimdon pedagog mutaxassis sifatida pedagogik jarayon va munosabatlarni maqsadga muvofiq samarali shakl, usul hamda vositalarini yetarli darajada o‘zlashtira olgan bo‘lishi zarur. Tarbiyalanuvchilarga tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda tarbiyachi pedagoglarning ham hissasi katta, bugungi kunda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, yaratuvchanlik, muloqot madaniyati, yangilik yaratishga qaratilgan faoliyat kreativ faoliyat deb tushuniladi. 4 “K” metodining pedagogik jarayonga tadbiiq etishdan asosiy maqsad tarbiyalanuvchilarga yangi texnologiyalar asosida sifatli ta’lim berish, ta’lim jarayonini tubdan isloh qilish, tarbiyachi-pedagoglarning yangi terminlardan foydalangan holda salohiyatini oshirish demakdir.

KOMMUNIKATIVLIK – ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, bolalar bilan samimiy muloqotda bo’lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta’sir ko’rsata olish ko’nikmasiga aytiladi. Muloqot inson hayoti va faoliyatining muhim shartidir. Aynan muloqot yordamida insonlar tabiatini o’zlashtirish va o’z individual ehtiyojlarini qondirish uchun birgalikda harakat qilish imkoniyatiga ega bo’ladilar. Muloqot jarayonida inson xulq-atvorining muayyan obraz va modellari shakllanib, keyinchalik ular insonning ichiga kiradi. Shaxsning tafakkuri, olamni va o’zining obrazini tahlil qilish hamda baholash qobiliyati muloqot jarayonida shakllanadi. Mazkur muammoga atroflicha baho bergan polshalik psixolog Ye. Melibruda quyidagilarni ta’kidlaydi:

“Muloqot shaxslararo munosabatlarda biz uchun havodek ahamiyatga egadir”.

Muloqot o’ta murakkab jarayon bo’lganligi sababli unga yagona to’g’ri ta’rifni berish juda mushkul. Shuning uchun odatda muloqot tushunchasining mazmuni uning ayrim tomonlariga urg’u berish orqali ta’riflanadi. A) muloqot - hamkorlikda faoliyat ehtiyoji bilan aloqa o’rnatish va uni rivojlantirish jarayoni. B) muloqot - sub’ektlarning belgilar tizimi orqali o’zaro ta’sirlanishuvi. Muloqotsiz insoniyat jamiyati bo’lishi mumkin emas. Maktabgacha yoshidagi davrda bolalarda muloqotning yangi motivlari yuzaga keladi. U shaxsiy va ishbilarmonlik motivlaridir. Shaxsiy muloqot motivlari bu – bolaning tashvishga solayotgan ichki muammolari bilan bog’liq, ishbilarmonlik motivlari esa u yoki bu ishni bajarish bilan bog’liq bo’lgan motivlardir. Bu motivlarga asta –sekinlik bilan bilim, ko’nikma va malakalarni egalash bilan bog’liq bo’lgan o’qish motivlari qo’yiladi. Aynan muloqot hamkorlikda faoliyat yurituvchi individlar jamoasini shakllantiradi. hamkorlikdagi faoliyat rejasini tuzish va uni ruyobga chiqarish uchun individlar o’rtasida muloqot amalga oshirilishi shart. Muloqot vositasida hamkorlikdagi faoliyat tashkil etiladi va amalga oshiriladi. Ayni vaqtda faoliyat davomida insonlar o’rtasida yangi-yangi munosabatlar va aloqalar shakllanadi. Demak, muloqot va hamkorlik o’zaro chambarchas bog’liqdir.

KOLLOBORATSIYA – fransuzcha so’zdan olingan bo’lib, (collaboration) “hamkorlik” degan ma’noni anglatadi. Ya’ni “birglikda faoliyat, hamkorlikda ishlamoq”. Umumiy maqsadlarga erishish uchun ikki yoki undan ko’p insonlarning birgalikdagi faoliyati, jarayoni sifatida belgilanadi, ularda bilimlar almashiniladi, o’rganiladi va kelishuvga erishiladi.

- MTT ning oila, mahalla va maktab bilan hamkorligi;

- milliy madaniy ananalar qadriyatini oshirish va boshqa millatlar madaniyatiga hurmat, boshqa millatlar madaniyatining o'ziga xos xususiyatini hisobga olish kabilar asosiy tamoyillar sifatida belgilangan bo'lib, maktabgacha ta'lim tashkilotida bolaning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish jamoaviy ish hisoblanib, uni amalga oshirish uchun maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog xodimlari va tashkilot rahbari javobgar sanaladi. Shuni aytish joizki, bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish, uning faoliyatini moliyalashtirishning shaffofligini ta'minlash maqsadidamaktabgacha ta'lim tashkilotida Kuzatuv kengashlari tashkil etilib, ushbu kengashning birinchi galdagi vazifasi bolalarning manfaatlarini va haq-huquqlarini ta'minlash samaradorligiga qaratilganidir. Kuzatuv kengashi tarkibiga tarbiyalanuvchilarning ota-onalari, ta'lim tashkiloti xodimlari, nodavlat-notijorat tashkilot vakillari hamda fuqorolik jamiyati boshqa institutlarining vakillari a'zo sifatida kiritilishi belgilangandir. Maktabgacha ta'lim tashkilotining kuzatuv kengashi tashkilotning moddiy texnik bazasini takomillashtirish, bolalarning ta'lim-tarbiyasi samaradorligi ta'minlash, bolalar va ta'lim tashkiloti xodimlarining haq-huquqlarini himoyalash va ular faoliyatini rag'batlantirish kabi masalalar yuzasidan takliflar kiritish bilan shug'ullanishi ta'lim tashkiloti faoliyatini shaffof tarzda amalga oshirishga imkoniyat beradi. Bu esa birinchi navbatda maktabgacha yoshdagi bolalarning manfaatlarini himoya qilishga qaratilganligini ta'minlaydi. Har bir bolaga o'zi yoqtirgan faoliyat bilan mashg'ul bo'lishga, o'z kuchi va qobiliyatini sinab ko'rishga, kattalar va tengdoshlari bilan birgalikda faoliyat yuritishga, ularning his-tuyg'ulari va xatti-harakatlarini tushunish va baholashga imkon beradi, aynan shular rivojlantiruvchi ta'lim negizini tashkil etadi. Ota-onalar bilan MTT xodimlarini birgalikdagi faoliyatini tashkil etish va

uning mazmuni MTTdagi sharoitlarga bog'liqdir. Birgalikdagi faoliyat kerakli darajada amalga oshiriladigan joyda o'zaro yordam, bir-birini tushunish, topshirilgan ishga javobgarlik holati vujudga keladi. Ota-onalar MTT maydonini ko'kalamzorlashtirish, xonalarni qish mavsumiga tayyorlash, sog'lomlashtirish ishlarini o'tkazishda yordam ko'rsatishlari, bolalarga bayram kostyumlari tayyorlashda, bolalarni sayohatga kuzatib borishda ishtirok etishlari mumkin. Agar ota-onalar orasida fotosuratchilar, tikuvchilar, rassomlar bor bo'lsa, ular MTTga bevosita yordam ko'rsatishlari kerak. Ota-onalardan qaysi kunlari MTTga kelib yordam berishlari mumkinligini so'rash lozim. O'zaro hamkorlikning maqsadi - pedagogik jarayon ishtirokchilari o'rtasida hamkorlik aloqalarini o'rnatish, ota-onalarni bolalar bog'chasi hayotiga jalb qilish. Tarbiyachilar va ota-onalarning o'zaro munosabatlariga yangi yondashuvlar: axborot almashinuvi va pedagogik bilimlarni targ'ib qilishdagi hamkorlikdan dialogik yo'nalishdagi ota-onalar bilan tarbiyachining shaxslararo aloqasi sifatida hamkorlikka o'tish. Bu erda asosiy tushuncha dialog bo'lib, u shaxsiy teng muloqotni, birgalikda tajriba orttirishni anglatadi. **Dialog** - munosabatlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi muvofiqlik- o'z his-tuyg'ularini samimiy ifoda etish qobiliyati bo'lib, shu bilan birga, o'zaro ta'sir hamda hukmsiz munosabatlar uslubini o'z ichiga oladi. Ota-onaning shaxsini uning pedagogik "savodxonligi-savodsizligi", "faollik-passivlik", "hamkorlikka tayyorligi-tayyor emasligi" darajasiga ko'ra tahlil qilishga yo'l qo'yilmasligi. O'zaro munosabatlarga yangi yondashuvlarni ham o'z ichiga oladi ota-onalarning shaxsiy tajribasini hisobga olgan holda ularning bilimdagi so'rovlari va istaklarini inobatga olgan holda, bolalarning rivojlanishiga ta'sir qiladigan muammolarga muloqot mazmunini yo'naltirish bugungi kunda dolzarbdir.

KRITIKA – (Yunoncha so'zdan olingan bo'lib -"tahlil qilish, hukm qilish san'ati" yani tanqidiy fikr) degan ma'noni bildiradi. Bu inson faoliyatining har qanday sohasidagi hodisalarni tahlil qilish, baholash va hukm qilish demakdir. Tanqidiy fikrlash juda muhim, chunki u odamlarga murakkab va axborotga boy dunyoda samarali harakat qilish imkoniyatini beradi. Bu muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi, ongli qarorlar qabul qilishga yordam beradi va muammolarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu ta'lim, martaba muvaffaqiyati va kundalik hayotda qimmatli mahorat bo'lib, odamlarga turli kontekstlarda yanada aniqroq va tanqidiy fikr yuritish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlovchilar professional dunyoda yuqori baholanadi. Rahbarlik rolida yoki jamoa a'zosi sifatida tanqidiy fikrlash yuqori ish samaradorligi va ish joyi samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim nuqtai nazaridan, tanqidiy fikrlash aynan maktabgacha yoshdagi bolalarni eslab qolishdan tashqariga chiqishga va bilim bilan faol shug'ullanishga undaydi. U o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini va guruhdan tashqariga chiqadigan intellektual qiziqishni

rivojlantiradi. Tanqidiy fikrlash faqat bog'cha yoki maktab bilan cheklanmaydi; kundalik hayotni qamrab oladi. Yangilik manbalarini baholash va ijtimoiy qarorlar qabul qilishdan tortib shaxsiy munosabatlarni yo'lga qo'yishgacha, tanqidiy fikrlash odamlarga hayotning barcha jabhalariga aniqlik va idrok bilan yondashishini ta'minlaydi.

2. Ta'lim jarayoniga kreativ yondoshuv.

KREATIVLIK so'zi (inglizcha "create" – yaratuvchanlik, ijodkorlik) so'zidan olingan bo'lib, inson shaxsining ijodkorlikka bo'lgan qobiliyati, ijodkorlik iste'dod darajasi, individning an'anaviylik yoki odat tusiga kirgan fikrlash sxemasidan uzoq bo'lgan, prinsipial yangi g'oyalarni yaratishga tayyorlikni xarakterlovchi, shuningdek, muammolarni o'zgacha tarzda bartaraf etish, iqtidorning mustaqil faktori sifatida qabul qilingan ijodiy qobiliyatlaridir. Amerikalik olim D. Veksler "Kreativlik fikrning shunday turiki, u shaxsga bir muammo yoki masala yuzasidan birdaniga bir nechta yechimlar paydo bo'lishini taqozo etadi va shablonli, zerikarli fikrlashdan farq qilib, narsa va hodisalar mohiyatidagi o'zga xoslik, noyoblik sifatlarini anglashga yordam beradi" - deb ta'rif beradi. Kreativ shaxs bo'lish, bizning misolimizda esa, kreativ tarbiyachi bo'lish – bugungi dunyoda afzalliklarga ega bo'lish, masalan, boshqa tarbiyachilar ichida ajralib turish, boshqalarga qaraganda qiziq suhbatdosh bo'lish, hayotda uchraydigan qiyinchiliklardan noodatiy tarzda chiqib ketish demakdir. Kreativ qobiliyatlarni faqat yangi g'oyalarni yaratishgina uchun emas, balki hayot tarzining, yoki alohida olingan aspektlarni yaxshilash uchun qo'llash, va shaxsning ichki dunyosi rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Kreativlik axborotni yodda saqlash va faktlarni yig'ishga asoslanganligi tufayli an'anaviy ta'lim sistemasi har doim ham shaxsning, xususan bolaning kreativlik qobiliyatini rivojlantirishga qodir emas. Kundalik hayot tarzi ko'pincha shaxsning kreativ xususiyatlarining pasayishiga sabab bo'ladi. Pol Torrens kreativlikni tafakkur terminlarida ta'riflab, ijodiy tafakkurni "qiyinchiliklar, muammolar, axborotdagi kamchiliklarni his qilish; shu kamchiliklarning gipotezlar tuzilmasi, ularni tekshirish va baholash, qayta ko'rish hamda tekshirish, va nihoyat, natijalarni umumiyashtirish" sifatida tushunadi. Torrens bolalar kreativligini shakllantirish dasturini, "yosh bolalardan kattalargacha" kreativlikni aniqlash testlarini yaratdi. Umuman olganda, kreativlik – bu yangi, original g'oyalarni yaratish, fikrlashning nostandart shakli, berilgan muammolarga omadli yechimlar topishdir. Kreativ tafakkur esa revolyusion tafakkur bo'lib, u konstruktiv xarakterni ifodalaydi. E.P.Torrens fikricha, "kreativlik" tushunchasi negizida quyidagi yoritiladi:

- **muammoni yoki ilmiy farazlarni ilgari surish;**
- **farazni tekshirish va o'zgartirish;**
- **qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash;**
- **muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning**

- o‘zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta’sirchanlik

Kreativ fikrlash har bir ijtimoiy sohada yaqqol aks etishi mumkin. Tarbiyachining ijodkorligi esa u tomonidan tashkil etiladigan kasbiy faoliyatni tashkil etishga ijodiy (kreativ) yondashuvda aks etadi. Tarbiyachining kreativlik sifatlariga ega bo‘lmasligi tufayli bolalar ham qiziqarli va ajoyib g‘oyalarga ega bo‘lsalar-da, biroq, ularni ifodalashda sustkashlikka yo‘l qo‘yadi. Buning natijasida ta’lim jarayonida qo‘llanilayotgan yondashuvlar bolalarda erkin, mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qilmasligi bilan belgilanadi. Tarbiyachi kreativlik potensialiga ega bo‘lishi uchun kasbiy faoliyatida quyidagilarga e’tiborini qaratishi zarur:

- kasbiy faoliyatiga ijodiy yondashish;

- yangi-yangi g‘oyalarni yaratishda faollik ko‘rsatish;

- ilg‘or pedagogik yutuq va tajribalarni mustaqil o‘rganish;

- hamkasblar bilan pedagogik yutuqlar xususida fikr almashish

Har bir tarbiyachining o‘zini o‘zi rivojlantirishi va o‘zini o‘zi namoyon etalishi bevosita uning kreativlik qobiliyatiga egaligi bilan bog‘liq. Deamak, yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib biz shunday xulosaga kelishimiz mumkin: Kommunikasiya, kolloboratsiya, kritika hamda kreativlik yani **4 “K”** metodi ta’lim jarayonida juda muhim o‘rin egallaydi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarning qaysi kompetentsiyalarini rivojlantirish joiz?
2. Kommunikativ kompetentsiyalar nimalarda namoyon bo‘ladi?
3. Kreativlik nimalarda namoyon bo‘ladi?
4. Tanqidiy fikrlash deganda nimani tushunasiz?
5. Kolloboratsiya ma’nosini misollar yordamida izohlab bering.

3-Mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilariga kompetensiyaviy yondashuv.

Reja:

- 1. Tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy yondashuvda rivojlantiruvchi muhitning o'rni**
- 2. Maktabgacha yoshdagi bolalarda rivojlantirilishi kerak bo'lgan kompetensiyalar.**

1.Tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy yondashuvda rivojlantiruvchi muhitning o'rni

Rivojlantiruvchi muhit bolalarning yosh imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda yaratilishi va kun davomida bola o'ziga yoqadigan narsani topa oladigan tarzda tuzilishi kerak. Materiallarni, didaktik o'yinlarni, qo'llanmalarni, bolalar adabiyotini tanlashda bolalarning turli darajadagi rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish va har bir bolaning ijobiy rivojlanishi uchun kerakli tuzatishni amalga oshirishga yordam berish kerak. Bolalar bog'chasida rivojlanish muhiti nafaqat bolalarni keyingi ta'limga tayyorlaydigan alohida mavzuli (tematik) burchaklar va markazlar to'plami, balki bolaning "yashash joyi" bo'lib, u vaqtning muhim qismini u erda o'tkazishi mumkin. Atrof-muhit va qulaylik xavfsizligiga eng yaxshi guruhning ichki qismi uy muhiti bilan o'xshashligi orqali erishiladi. Bu davlat tashkilotlari ta'siri ostida yuzaga keladigan stressdan xalos bo'lishga yordam beradi, xavfsizlik, ishonch hissini yaratadi, bolaning muvaffaqiyatli shaxsiy va intellektual rivojlanishi uchun asos bo'lgan ijobiy hissiy kayfiyatning paydo bo'lishi va mustahkamlanishi uchun sharoit yaratadi. Guruh maydoni maktabgacha yoshdagi bolalarga bir vaqtning o'zida bir-biri bilan aloqa qilmasdan turli xil faoliyat bilan shug'ullanish imkoniyatini berishi kerak. Bu yotoqxona va guruh xonasini rayonlashtirishga yordam beradi. Alohida markazlar bir-biridan bo'limlar, bo'shliqlar bilan ajratilishi mumkin. Alohida markazlar bolaga o'zi uchun qiziqarli mashg'ulotni tanlashga yordam beradi va boshqa mashg'ulotlarga chalg'imasdan, kerakli resurslar, o'yinchoqlar tufayli unga barqaror qiziqishni saqlab qoladi. Alohida markazlarning joylashuvi bir faoliyatdan ikkinchisiga engil o'tishga hissa qo'shishi joizdir. Kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishni rag'batlantiradigan ob'ektlar turli funktsional bo'shliqlarda joylashganligi uchun rayonlashtirish yaxshi o'ylangan va yaratilishi kerak. Rivojlantiruvchi muhit mazmuniga quyidagi talablar qo'yiladi:

mazmunan boy - davlat o'quv dasturining mazmuniga mos kelishi, materiallar, jihozlar va xona va bino tashqarisidagi inventarlarning xilma-xilligi;

o'zgartuvchan - ta'lim va tarbiya jarayoni vaziyatiga, shuningdek, bolalarning qiziqishlari va imkoniyatlarining o'zgarishiga qarab rivojlantiruvchi muhitda o'zgarishlar bo'lish imkoniyatini nazarda tutadi;

polifunksional - rivojlantiruvchi muhitning turli tarkibiy qismlaridan xilma-xil foydalanish imkoniyati;

muqobil - guruhda turli joylar, rivojlanish markazlari, shuningdek, bolalarning erkin tanlovini ta'minlaydigan turli xil materiallar, o'yinlar, o'yinchoqlar va jihozlarning mavjudligi; o'yin materialining muntazam ravishda o'zgartirilishi, bolalarning o'yin, harakat, bilish va tadqiqot faoliyatini rag'batlantiradigan yangi buyum va ashyolarning paydo bo'lishi;

hammabop - tarbiyalanuvchilar, shu jumladan, alohida ta'lim olish ehtiyojiga ega bo'lgan bolalar uchun ta'lim va tarbiya jarayonida foydalaniladigan barcha faoliyat turlarini ta'minlaydigan o'yinchoqlar, qo'llanmalar, resurslar bilan ta'minlanganligi;

xavfsiz - barcha elementlarni ulardan foydalanishning ishonchliligi va xavfsizligini ta'minlash talablariga muvofiqligini nazarda tutadi;

oqilona - davlat o'quv dasturi va davlat talablariga muvofiq zamonaviy rivojlantiruvchi muhitni yaratish, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotining turli ta'lim dasturlarini amalga oshirishni ta'minlash uchun barcha imkoniyatlardan foydalanish; inklyuziv ta'lim tashkil etilgan taqdirda, zarur shart-sharoitlarni ta'minlash;

mahalliy sharoitga moslashtirilgan - madaniy va tarixiy qadriyatlarga, milliy va mintaqaviy an'analar, tabiatga, iqlimga bog'liq xususiyatlar, hududdagi sanoat rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlariga mos bo'lishi;

shaxsga yo'naltirilgan – pedagog har bir bolaning o'z qiziqishiga ko'ra shug'ullanishini ta'minlashi kerak (bolalar guruh muhitida osongina harakat qilishadi, qayerda nima joylashganini biladilar, o'yinchoqlar va barcha resurslardan erkin foydalana oladilar).

Rivojlantiruvchi muhitning mazmuni maktabgacha ta'lim tashkilotining sharoitlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda kamida 5 ta rivojlanish markazlarini tashkil etishni ta'minlashi kerak. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturiga muvofiq, mavzuli rejalashtirish maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan rivojlanish markazlarida ta'limiy va tarbiyaviy jarayonni amalga oshirishni ko'zda tutadi. Bu pedagoglarga har bir bolaning o'ziga xosligi va benazirligini hisobga olgan holda o'qitish va tarbiyaga yakka tartibda yondashuvni amalga oshirish, ularning individual qiziqish va ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyatini beradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti guruhi xonasida rivojlanish markazlarini tashkil etishda tarbiyalanuvchilarning rivojlanishida o'yin faoliyatini yetakchi rolini inobatga olish kerak. Bu esa, o'z navbatida, har bir bolaning hissiy farovonligini ta'minlaydi, unda ijobiy

tuyg'ularni shakllantiradi, dunyoga, insonlarga, o'ziga to'g'ri munosabatda bo'lish, turli hamkorlik shakllariga kirishish ko'nikmalarini rivojlantiradi – bu esa maktabgacha ta'limning asosiy maqsadlari hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etilayotgan mashg'ulotlarda qo'llanilayotgan interfaol usullar ta'lim samaradorligi hamda muhitini yaxshilaydi. Tarbiyachilarning kasbiy mahorati oshadi, bolalar ijtimoiy muhitda, jamoasida o'z o'rnini his qila boshlaydi.

MTT mashg'ulotlarida ta'lim-tarbiya berishda interfaol usullardan foydalanishdan maqsad:

- bolalarni ijodiy fikrlashga o'rgatish;
- muammoli vaziyatlarni yecha olish ko'nikmasini rivojlantirish;
- bolalarni faollashtirish;
- ularda do'stona munosabatlarni shakllantirish.

Interfaol metodlarni qo'llashda foydalaniladigan vositalar:

- ko'rgazmali qurollar;
- texnika vositalari;
- tarqatma materiallar;
- multimedialar.

2.Maktabgacha yoshdagi bolalarda rivojlantirilishi kerak bo'lgan kompetensiyalar.

MTTlarda mashg'ulotlar davomida eng keng qo'llaniladigan usullardan biri mantiqiy fikrlashga undovchi o'yinlardir.

Mashg'ulotlarda bunday o'yinlardan foydalanish:

1. Har bir bolaga individual qobiliyatini namoyon etishga sharoit yaratadi.
2. Mantiqiy o'yinlar aniqligi, izchilligiga ko'ra, bola rivojlanishining eng ta'sirchan davriga to'g'ri keladi.
3. Mantiqiy o'yinlar orqali bola atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini anglashga urinadi.
4. Bunday o'yinlar bolani ham ruhiy, ham jismoniy jihatdan rivojlantira oladi.
5. Mantiqiy o'yinlar orqali bolalar o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishish yo'llarini izlab topadi.
6. Mazkur o'yinlar bolalarni qiyin vaziyatdan qutulish choralarini izlab topishga, fikrlarini bayon etishda bir xillikdan qochishga o'rgatadi.

Misol keltiramiz:

1. Guruhga 2 ta qutichada sovg'a olib kelinadi. Birida mevali va manzarali daraxtlar rasmi. Ikkinchisida esa shu daraxtlar bargi. Bolalar har bir daraxtga tegishli barglarini topishlari kerak.
2. Guruhga kasbga oid rasm va predmetlar solingan 2 ta xatjild beriladi. Bolalar qaysi kasb egasiga qanday ish quroli zarurligini aniqlashlari hamda kasblarning hayotdagi o'rni haqida so'zlab berishlari lozim.

Bu usul bolalarni mashg'ulotga ruhiy tayyorlashda katta ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi bolalarga hazil savollar berishi, she'rlardan parcha aytishi, qiziqarli o'yinlar tashkil etishi mumkin. Masalan:

Ko'tarib kelib to'rva, echki pishirdi sho'rva.

Suzib ikki tovoqqa, berdi ikki uloqqa.

Uloqlar to'yishmadi, onasin qo'yishmadi,

Taqillatib tovoqni, teshay dedi quloqni.

Hozirgi kun talabi tez o'zgaruvchan, murakkab va o'zaro bir-biriga bog'liq dunyoda o'z o'rnini topa oladigan shaxsni tarbiyalashdir.

Muammoli vaziyat

Bola bog'chani yoqtirmay qolishiga quyidagilar sabab bo'ladi:

1. Bolaning talablariga javob bermaydigan tarbiyachi va muhit.
2. Bolalar individualdirlar ammo maktabgacha ta'lim tashkilotida hammani bir xil ramkaga solish.
3. Xato qilishga ta'qiq (Tomas Edison lampochka o'ylab topgunga qadar 999 marta adashgan ekan).
4. Bola ta'limiy jarayonlarga qiziqmayotganligi, ya'ni uni qiziqtiradigan jihat yo'q.

Nima qilish kerak!

👉❑ Bolani tugri rag'batlantirish. Bu yerda kichkina yutuqlar xam kiradi "molodets sening qo'lingdan kelishini bilardim."

👉❑ Bola xato qilsa, nima sababli bu yuo' berganini tahlil qilib xatoni to'g'rilashni o'rgating.(samimiylik va xotirjamlik bilan).😊

👉❑ Bolani kichik yutuqlaridan quvonishni o'rgatishimiz, buning uchun biz ularni doim ruhlantirishimiz kerak. Bu motivatsiyani kuchaytiradi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. Bolalarning kompetensiyaviy bilimlari nimalarda namoyon bo'ladi?
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarning qaysi kompetensiyalarini rivojlantirish joiz?
3. Muammoli vaziyatlar – bola kompetensiyasini yuzaga chiqaruvchi texnika sifatida nimalarni bilasiz?
4. Rivojlantiruvchi muhit haqida gapirib bering.
5. Bolalarni MTT ga jabb etish uchun qanday yol tutasiz?

4-Mavzu: “Bola shaxsiga yonaltirilgan ta’lim talablari.

Reja:

- 1. Bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta’limda erkinlikning o‘rni va ahamiyati.**
- 2. Shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim jarayonida e’tibor qaratish muhim bo‘lgan omillar.**

- 1. Bola shaxsiga yo‘naltirilgan ta’limda erkinlikning o‘rni va ahamiyati.**

Ta’limni modernizatsiyalash jarayonida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rivojlanish markazlaridan foydalangan holda o‘quv-tarbiya jarayonini tashkil etish masalasi bugungi kunda juda dolzarbdir.

Bu ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish bo‘yicha davlat talablari va “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi joriy etilishi hamda ta’limning o‘quv-intizomiy modelidan shaxsiga yo‘naltirilgan modeliga o‘tish bilan bog‘liq. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi asosida shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv uslubida ta’limiy jarayonni tashkil etish.

Shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv bolalarning real shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlari amalga oshiriladigan, bolalar tomonidan shaxsiy tajriba va bilimlar samarali to‘planadigan ta’lim muhitini yaratishni o‘z ichiga oladi. Maktabgacha ta’lim tizimi qayta qurila boshladi – avtoritar tizimdan pedagogik jarayonni qurishning shaxsiga yo‘naltirilgan modeliga o‘tilmoqda. Ma’lumki, shaxsiyatning asosiy poydevori hayotning dastlabki yetti yilida qo‘yiladi: bolaning maktabgacha yoshida shakllangan fazilatlar va fe’l-atvorlari keyinchalik o‘zgaraydi. Qisman o‘zgarib, tashqi ko‘rinishi o‘zgaradi, xolos.

Shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv – bu pedagogning e’tiborini bolaning ajralmas shaxsiga, uning nafaqat intellektual qobiliyatlari va fuqarolik mas’uliyat hissini rivojlantirishga bo‘lgan e’tiborini, balki hissiy, estetik, ijodiy moyilliklari va rivojlanish imkoniyatlariga ega bo‘lgan ruhiy shaxsni rivojlantirishga qaratishdir. Ta’limning asosiy qadriyatining bunday e’tirof etilishi shaxsning o‘ziga xos shakllanishidir. Biz har bir bolaga uning xususiyatlarini, hayotiy qadriyatlarini, intilishlarini aniqlash asosida o‘zlarining rivojlanish yo‘llarini tanlash huquqini berishimiz kerak.

Shaxsiga yo‘naltirilgan ta’lim faollik markazida tarbiyalanuvchining o‘zi, ya’ni bolani shaxs sifatida – uning xohish-istaklari, niyatlari, maqsadlari, noyob kichik hayot tajribasi ekanligi taxmin qilinadi. Shu munosabat bilan ta’lim jarayoni ta’lim “bilimlarni kattadan bolaga o‘tkazish” modelidan, “bola

tashabbuslari ma'qullanadigan va bola ta'lim jarayonida faol ishtirok etadigan" modelga yo'naltirilishi kerak.

2. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida e'tibor qaratish muhim bo'lgan omillar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning maqsadi: bolani o'ziga xos shakllantirish uchun zarur bo'lgan o'zini-o'zi anglash, rivojlantirish, moslashtirish, boshqarish, himoya qilish, tarbiyalash mexanizmlarini kiritishdan iborat.

Ta'lim tizimimizga tanish bo'lgan bolaga ta'lim va intizomiy yondashuvni yengishga, pedagoglarni bolalar bilan hamkorlik ko'nikmalariga, shuningdek, yangi pedagogik texnologiyalarga ega bo'lishdir. Bola kattalar singari jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lganligi sababli uning huquqlarini tan olish, pedagogik pozitsiyani "yuqoridan" emas, balki yonma-yon va birga olishni anglatadi.

Rivojlanish markazlarida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning quyidagi tamoyillari asosida ta'lim-tarbiya jarayonlari tashkil etiladi.

1.O'zini namoyon qilish tamoyili. Har bir bolada o'zining intellektual, kommunikativ, badiiy va jismoniy qobiliyatlarini namoyon qilish ehtiyoji bor. Bolaning tabiiy va ijtimoiy qobiliyatlarini namoyon etish va rivojlantirish istagini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash juda muhimdir.

2.Individuallik tamoyili. Bola shaxsiyatining individual shakl-lanishi uchun sharoit yaratish ta'lim tashkilotining asosiy vazifasidir. Nafaqat bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish, balki uning kelgusi rivojlanishiga har tomonlama hissa qo'shish demakdir.

3.Sub'ektivlik tamoyili. Individuallik faqat sub'ektiv kuchlarga ega bo'lgan va ulardan faoliyat, aloqa va munosabatlarni qurish uchun mohirona foydalanadigan kishilarga xosdir. Bolaga guruh hayotidagi haqiqiy sub'ektiga aylanishiga, shaxsiy tajribasini shakllantirish va boyitishga hissa qo'shish kerak.

4.Tanlash tamoyili. Tanlovsiz bolaning individual xususiyatlari va sub'ektivlikni rivojlantirish, qobiliyatlarini namoyon qilish mumkin emas. Bola doimiy ravishda tanlashi, ta'lim jarayonini tashkil etishning maqsadi, mazmuni, shakllari va usullarini tanlashda sub'ektiv vakolatlarga ega sharoitda yashashi va tarbiyalanishi pedagogik jihatdan ma'quldir. Aynan buning uchun maktabgacha yoshdagi guruhlarda ochiq rivojlantiruvchi muhit (*rivojlanish markazlari*) zarur.

5.Faoliyat, ijodkorlik va muvaffaqiyat tamoyili. Bolani muvaffaqiyatga undash kerak. Bu bolaning faol hayotiy pozitsiyasini rag'batlantirish maqsadida o'yin faoliyatiga kiritishdir. Bolaning o'yinida va samarali faoliyatida ijodkorlikka maksimal darajada yo'naltirish, o'z ijodiy faoliyatda tajribaga ega bo'lishi nihoyatda muhimdir. Shaxsiy va jamoaviy ijodiy faoliyat bolaning individual xususiyatlarini aniqlash va rivojlantirishga imkon beradi. Ijodkorlik

tufayli bola o'z qobiliyatlarini ochib beradi, o'z shaxsiyatining "kuchli tomonlarini" bilib

oladi. Faoliyatning muayyan turida muvaffaqiyatga erishish bola shaxsiyatining ijobiy tomonlarini, "Men" konsepsiyasini shakllantirishga yordam beradi.

6.Ishonch va qo'llab-quvvatlash tamoyili. Pedagogik faoliyatni insonparvarlik, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va tarbiya texnologiyalari bilan boyitish muhimdir. Bolaga ishonch, o'zini-o'zi anglash va o'zini "men" ligiga bo'lgan intilishlarini qo'llab-quvvatlash, ortiqcha talablar va haddan tashqari nazorat o'rnatmaslik kerak. Tashqi ta'sirlar emas, balki ichki motivatsiya bolani o'qitish va tarbiyalashning muvaffaqiyatini belgilaydi.

7.Farqli yondashuv tamoyili – tarbiyalanuvchilarning shaxsiyatini takomillashtirishda samarali pedagogik yordam vazifalari hal qiladi, tarbiyalanuvchilarning psixofizik, shaxsiy qobiliyatlari va imkoniyatlarini ochishga yordam beradigan maxsus pedagogik vaziyatlarni yaratishga yordam beradi. Bolaning tabiatiga, uning sog'lig'iga, aqliy va jismoniy tuzilishiga, qobiliyat va moyilliklariga, idrokiga qarab rivojlanishidir.

Ushbu tamoyillarni amalga oshirish umumiy psixologik makonni yaratishni, ta'lim jarayonini o'yin orqali va bolalar bilan ishlashning shakli sifatida, munozaralarni, suhbatlarni, qo'shma kuzatuvlar va eksperimentlarni tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Tarbiyachining oldiga qo'yilgan vazifasi samarali muloqot tamoyillaridan foydalanishdan iborat.

Rivojlanish markazlarida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim-tarbiya jarayonlari tashkil etishda turli texnologiyalar qo'llaniladi. Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar har bir bolaning individual xususiyatlariga mos keladigan ta'lim va tarbiya usul va vositalarini aniqlaydi. Shu bilan birga, bolalarning munosabatini va faoliyati tashkil etilishini o'zgartiradi, turli o'quv qo'llanmalardan foydalanadi:

tadqiqot texnologiyasi - bolalarga tajribalar orqali mustaqil izlanib ko'rish, tajriba orqali xulosa chiqarish o'rgatiladi. Bunda bolalarga tayyor bilim berilmaydi. Muammolarni izlash, kashfiyot orqali o'rganish, tajriba o'tkazishga sharoit yaratiladi.

kommunikativ texnologiyasi - orqali bolaga o'z fikrini bayon etish, bahslashish, munozaraga kirishish, tasavvurlarini erkin nutq vositasida ifodalashga o'rgatiladi.

o'yin texnologiyasi - bolalar o'yin orqali o'rganadilar. Bolalarga bilim, malaka, ko'nikmaga o'yin vositasida ega bo'lish uchun sharoit yaratiladi. Ta'limiy o'yinlar, voqeaband o'yinlar va hokazo o'yinlar orqali amalga oshiriladi.

faoliyat texnologiyasi - orqali bolalar bilimlarni tayyor holda emas, balki ta'lim-tarbiya jarayonida o'zlari o'rganadilar. Bola bilimlarni ta'lim-tarbiya jarayonida mustaqil o'rganadi, mustaqil izlanadi, bolaga xulosa qilish imkoni beriladi.

refleksiya texnologiyasi - bolalarga savollar orqali fikr yuritish, uni tahlil qilish o'rgatiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishda ta'lim jarayonida bolaning bir vaqtning o'zida o'ynashi, rivojlanishi va o'rganishi uchun imkoniyat yaratish kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalar va pedagog o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning asosiy shakli ularning **birgalikdagi faoliyati** hisoblanadi.

Birgalikdagi faoliyat – bu bolaning sub'ektiv pozitsiyasini egallash shartidir, jarayon davomida bolaning qiziqishlari, moyilligi, ehtiyojlari, istaklari qondiriladi, ijodiy salohiyati rivojlanadi, shaxsiy fazilatlari (*faoliyati, tashabbusi, mustaqilligi, ijodkorlik*) shakllanadi.

Birgalikdagi faoliyat quyidagicha tashkil etiladi:

- bolalarni qiziqtirgan muammolarni birgalikda aniqlash;
- bolalar faoliyatining maqsadini birgalikda aniqlash;
- bolalar faoliyatini birgalikda rejalashtirish, taxminlar, muammolarni hal qilishda vosita va materiallarni, usullarini tanlash;
- bolalarning mustaqil faoliyati, tarbiyachining individual yordami;
- birgalikdagi faoliyat natijasini muhokama qilish, yutuqlarni muhokama qilish, muvaffaqiyatsizliklarni aniqlash.

Bolalar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirish jarayonida yo'naltirilgan shaxsiy rivojlanishni yaratish kerak: muvaffaqiyat holatlari, bolaning shaxsiy tajribasi bilan bog'liq vaziyatlar, faoliyat, vaziyatni tanlash, asbob-uskunalar, faoliyat sherigi va bolaga o'zini shaxs sifatida anglash imkoniyatini berish.

Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida o'yinning roli va rivojlanish markazlarida o'yin va o'yin muhitini tashkil etish dolzarb hisoblanadi.

Davlat o'quv dasturida bolaning o'yin o'ynash huquqi tan olinadi, o'yinning bola uchun ahamiyati, uning pedagogik imkoniyatlari ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishda inobatga olinadi.

O'yin maktabgacha yoshda yetakchi faoliyatdir. O'yin orqali ta'lim olish bolalarni ta'lim olishi va rivojlanishining yondashuvlaridan biridir. O'yin - bu bolani o'zini va atrofidagi dunyoni o'rganishga undashning tabiiy usuli. O'yin bolaning shaxsiyati, uning bilish, ijtimoiy-hissiy, ijodiy va jismoniy jihatlarini rivojlantiradi. O'yinda bolalarning tengdoshlari va pedagogi bilan o'zaro munosabati nutq va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, uning motorikasi takomillashib boradi. O'yin boshqa bolalar bilan hamkorlikda ta'lim olish imkoniyatini yaratadi, ularga tavakkal qilish, xato qilish va qiyinchiliklarni yengish imkonini beradi. Va, eng muhimi, o'yin ta'lim olishni quvonchli qiladi, bolalarning tasavvurini va ijodkorligini rivojlantiradi. O'yin har xil bo'lishi mumkin - bolaning yoki bolalar guruhining tashabbusi bilan to'raligicha erkin, pedagogning minimal yoki to'liq ishtirokisiz - pedagog tomonidan tashkil etilgan va uning ko'rsatmalari yordamida amalga oshiriladi. Erkin o'yinning ahamiyatini

tushunish va e'tirof etish bilan birga, uyushgan o'yinda pedagogning hal qiluvchi rolini ham tan olish kerak.

Ta'lim va tarbiya jarayoni o'yin o'ynash imkoniyatini ta'minlashi kerak, rivojlantiruvchi muhit esa o'yin o'ynash imkoniyatiga hissa qo'shishi kerak. O'yin uchun sharoit yaratish, ya'ni bolalarni yetarli vaqt, joy, qo'llab-quvvatlovchi resurslar va o'yinchoqlar bilan ta'minlash juda muhimdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlaydigan pedagoglar bolalar o'yiniga yordam berishlari muhimdir. Bolalar o'yinini tashkil etishda pedagogning o'rni quyidagilar bilan ifodalanadi:

- **bolalar o'yinlari uchun sharoit yaratish (vaqt, joy, resurslar).**

Pedagog o'yin maydonchasini tayyorlaydi, bolaning yoshi, qiziqishlari, qobiliyati va madaniyatiga mos keladigan rag'batlantiruvchi o'yin resurslari bilan ta'minlaydi. Pedagog xavfsizlik talablariga rioya qilgan holda xona ichida va tashqarisida ham o'yin uchun imkoniyatlar yaratadi;

- **bolalar o'yinini rivojlantirish.** Pedagog bolalarga o'yin orqali o'rganish va rivojlanishlari uchun imkoniyatlar yaratadi. Pedagog bolalarga o'yin holatiga kirishga va yoki o'ynashni davom ettirishga yordam beradigan ko'nikmalarni shakllantiradi. U bolalarning individual xususiyatlari, ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va rivojlanish ehtiyojlarini kuzatish asosida o'yinni rejalashtiradi;

- **bolalarning o'yinda o'zaro munosabatda bo'lishiga yordam berish.** Bolalarni o'yinda kuzatish pedagogga bolaning boshqa bolalar bilan qanday o'ynashini, bola o'yinda qanday ko'nikma va malakalarni namoyon etishini, o'yin orqali qanday ko'nikmalarni rivojlantirish kerakligini anglashga yordam beradi. Pedagog o'yinga qo'shib, bolaning ta'lim olishini, uning tasvirlash, tushuntirish, asoslashi, tegishli tilni qo'llash qobiliyatini, shuningdek, ijobiy xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirishga ko'maklashadi;

- **bolalarga o'zlarini va qobiliyatlarini namoyish qilish imkoniyatini berish.**

Pedagog rejalashtirishda bolaning o'z g'oyasi asosida yoki uning tashabbusi bilan o'ynash uchun yetarli vaqt ajratadi, bunda bolalar shoshmasdan va kattalar tomonidan to'xtatilishidan qo'rqmasdan o'ynashlari mumkin. Bolalarga erkin o'yin uchun vaqt va kattalarning faol aralashuvisiz o'zlarini va qobiliyatlarini ifoda etish imkoniyati beriladi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. An'anaviy ta'limdan faol ta'lim qanday farq qiladi?
2. Bolaning rivojlanishida o'yinning ahamiyati.
3. Bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari qaysilar?
4. Birgalikdagi faoliyat nima?

5. Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar qaysilar?

5-mavzu: Kompetensiyaviy yondashuvda individual ta'lim jarayonini tashkil etish.

Reja:

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda bolaning individual xususiyatlarini yuzaga chiqarish.

2. Individual ta'lim jarayonida tarbiyalanuvchilarda o'ziga xos qobiliyatlarni aniqlash.

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda bolaning individual xususiyatlarini yuzaga chiqarish.

Maktabgacha yoshdagi yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishiga insoniy hislatlar va hayotda o'z o'rnini topishda eng muhim parametrlar hisoblanadi.

Bu davrni uch qismga ajratish mumkin:

Birinchi davr—bu 3–4 yosh oralig'ida bqlib, bola emotsional jixatdan qiziqishlarini boshqarishning mustahkamlanishi bilan bog'liqdir.

Ikkinchi davr—bu 4–5 yoshni tashkil etib ahloqiy o'z –o'zini boshqarish.

Uchinchi davr esa 6-7 yosh bo'lib, shaxsiy ishchanlik va o'zini anglash xususiyatining shakllanishi bilan xarakterlanadi.

Bola kattalar singari jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lganligi sababli uning huquqlarini tan olish, pedagogik pozitsiyani "yuqoridan" emas, balki yonma-yon va birga olishni anglatadi. Ahloqiy tushunchalar manbai ularning ta'lim –tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan kattalar, shuningdek, tengdoshlari xam bo'lishi mumkin. Ahloqiy tajribalar asosan muloqot, kuzatish, taqlid qilish jarayonida, shu bilan birga kattalarning ayniqsa onalarning maqtovi va tanqidlari orqali o'tadi va mustahkamlanadi. Bola doimo baho, ayniqsa maqtov olishga xarakat qiladi. Bu baho va maqtovlarning bola shaxsidagi muvaffaqiyatga erishishga xarakat xususiyatining rivojlanishida, shuningdek, uning shaxsiy hayoti, hamda kasb tanlashida ahamiyati juda katta. Bu motivlar ilk bolalik davrdan boshlanib yuzaga keladigan bolalarning tabiiy qiziquvchanligi o'rnida paydo bo'ladi, o'zini ko'rsatish motivlari ham bu yoshda yaqqol namoyon bo'ladi. Bu motiv asosan bolalarning syujetli –rolli o'yinlarda asosiy rolni egallashga boshqalar ustidan rahbarlik qilishga, musobatga kirishishga qo'rqmasligida nima bo'lganida ham yutishga xarakat qilishlarida ko'rinadi. Maktabgacha yosh davri bolalari uchun kattalar beradigan baholari juda muhim. Bolalar birinchi navbatda maishiy ahloq norma va qoidalarni, o'z majburiyatlariga munosabat, kun tartibiga rioya etish, xayvon va narsalar bilan muomila qilish normalarini egalaydilar. Bunday normallarni egallash bu yoshdagi bolalar uchun qiyin hisoblanib, ularni yaxshi

o'zlashtirish uchun syujetli –rolli o'yinlar yordam berishi mumkin. Maktabgacha yoshining oxirlariga kelib, ko'pchilik bolalarda aniq bir ahloqiy qarashlar tarkib topadi, shuningdek, odamlarga munosabat bilan bog'liq bo'lgan shaxsiy sifatlar ham shakllanadi. Kishilarga nisbatan diqqatli, mehribon bo'lish xususiyati shakllanadi. Katta yoshdagi bolalar ko'p xollarda o'z xatti –xarakatlari sababini tushuntirib bera oladilar. Bolalar 3–3,5 yosh oralig'ida o'zlarining muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklariga o'z munosabatlarini bildiradilar va bu munosabat asosan ularning o'zlariga beradigan baholari asosida bo'ladi. 4-5 yoshli bolalar esa o'z imkoniyatlarini real baholay oladilar. Ular xali shaxsiy xususiyatlarini idrok etishga va baholashga qodir emaslar, shuningdek o'zlari xaqida ma'lum bir xulosani bera olmaydilar. O'z –o'zini anglash layoqati katta maktabgacha yoshidan boshlab rivojlanib avval u qanday bo'lganini va kelajakda qanday bo'lishini fikrlab ko'rishga xarakat qiladi. Bu esa bolalar beradigan «Men kichkina paytimda qanday bo'lgan edim?», «Men katta bo'lganimda qanday bo'laman?» singari savollarida ko'rinadi. Kelajak haqida fikr yuritib, bolalar kelgusida kuchli, jasur, aqlli va boshqa shu singari qimmatli insoniy fazilatlariga ega bo'lishiga xarakat qiladilar.

Kichik va o'rta maktabgacha yoshida bola xarakterining shakllanishi davom etadi. U asosan bolalarning kattalar xarakterini kuzatishlari asosida tarkib topadi. Shu yillardan boshlab bolada ahamiyatli hisoblangan –iroda, mustaqillik va tashabbuskorlik kabi shaxsiy xususiyatlar rivojlana boshlaydi. Katta maktabgacha yoshida bola atrofdagi odamlar bilan turli faoliyatlarda muloqot va munosabatlarga kirishishga o'rgana boshlaydi. Bu esa unga kelajakda odamlar bilan til topishishda, ish bo'yicha va shaxsiy munosabatlarni normal ravishda o'rnatishda foyda keltiradi. Bu yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishida ularning ota –onalari haqidagi fikrlari va ularga beradigan baholari nihoyatda a'amiyatlidir.

Maktabgacha yoshidagi bolalarning xayoli, asosan, ularning turli-tuman o'yin faoliyatlarida o'sadi. Biroq, shu narsa diqqatga sazovorki, agar maktabgacha yoshidagi bolalarda xayol qilish qobiliyati bo'lmaganda edi, ularning xayoli xam xilma-xil bo'lmas edi. Maktabgacha yoshidagi bolalarning xayollari turli xil mashg'ulotlarda xam o'sadi. Masalan, maktabgacha yoshidagi bolalar loy o'ynashni, ya'ni loydan turli narsalar yasashni, qumdan turli narsalar ko'rib o'ynashni va rasm solishni yaxshi ko'radilar. Ana shunday mashg'ulotlar bolalar xayolining o'sishiga faol ta'sir qiladi.

Maktabgacha yoshidagi bolalar xayolining o'sishiga faol ta'sir qiluvchi omillardan yana biri ertaklardir. Bolalar xayvonlar haqidagi turli ertaklarni eshitganlarida shu ertaklardagi obrazlarga nisbatan ma'lum munosabat yuzaga keladi. (Ish jarayonida ertak terapiyasidan foydalanish maqsadga muvofiq).

Maktabgacha yoshidagi bolalarda yoqimli va yoqimsiz xis-tuygular g'oyat kuchli va juda tez namoyon bo'ladi. Ularning xis-tuyg'ulari ular organik extiyojlarining qondirilishi va qondirilmaslgi bilan boglikdir. Bu extiyojlarning qondirilmaslgi sababli bolada noxushlik (yokimsiz), norozilik, iztiroblanish tuyg'ularini ko'zgaydi. Katta yoshidagi bolalarda burch hissi – nima yaxshi-yu, nima yomonligini anglashlari bilan ahloqiy tasavvurlari o'rtasida bog'liqlik bor. Katta odamlar tomonidan buyurilgan biron topshiriqni bajarganlarida mamnunlik, shodlik tuygulari paydo bo'lsa, biron tartib qoidani buzib quyganlarida xafalik, ta'bi xiralik xissi tug'iladi. Shuningdek, maktabgacha yoshidagi bolalarda ma'naviy hissiyotlardan o'rtoqlik, do'stlik va jamoada o'zini tutish holatlari ham yuzaga kela boshlaydi. Bolaning maktabgacha yoshidagi davrida estetik hissiyotlar ham ancha tez o'sadi. Maktabgacha yoshidagi bolalarda estetik xislarning namoyon bo'lishini ular biron chiroyli, yangi kiyim kiyganlarida juda yaqqol ko'rish mumkin. Bolaning shaxsini shakllantirish kelajakda hayotda o'z o'rnini to'laqonli egallashi va “men” ini ijobiy shakllanishiga olib keladi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarning tarbiyachilari va psixologlari hamkorlikda bolani shaxsini shakllantirilishiga jiddiy yondashishlari darkor.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida talim jarayonini tashkil etishda tarbiyachilar quyidagilarni bajarishi lozim:

- bolalarning yoshi, qiziqish va imkoniyatlarini inobatga olish;
- talim jarayonini hamkorlikdagi o'yin, izlanish faoliyati shaklida tashkil etish;
- bolaning birgalikdagi faoliyatiga oid har qanday so'roviga javob va yordam berish;
- birgalikdagi tashkillashtirilgan talim faoliyati davomida har bir bolaga ism-sharif bilan murojaat qilish uchun vaqt va imkoniyat topish, bajarayotgan ishiga qiziqish bildirish, rag'batlantirish, qiyinchiliklarni yengishga yordam berish. Barcha bolalarni bu talim faoliyatida qatnashishga majburlamaslik;
- bolani o'yinlarga jalb qilish, tashabbusni uyg'otish, u bilan uning xohishistaklarini inobatga olgan holda rivojlantirish uchun turli variantlarni muhokama qilish;
- bolalarning mustaqil o'yiniga qiziqishni, bolalarning topilmalaridan, asl harakatlaridan va bayonotlaridan xursand bo'lish.

2. Individual ta'lim jarayonida tarbiyalanuvchilarda o'ziga xos qobiliyatlarni aniqlash.

Ta'limda individual yondashuv deganda har bir bola individual, boshqalarga bog'liq bo'lmagan holda o'qitiladi, degan ma'noni bildirmaydi. Ta'limni individuallashtirishning ma'nosi shuki, u bolaning individual-psixologik xususiyatlariga tayanadi, ana shu xususiyatlarni hisobga olgan holda quriladi. Guruh rivojlanishi va tayyorgarlik darajasi bir xil bo'lmagan,

o'zlashtirishi turlicha va o'qishga munosabati har xil bo'lgan bolalardan tashkil topadi. Pedagog an'anaviy tashkil etilgan ta'lim jarayonida hammaga bir xilda baravar kela olmaydi. Shuning uchun u ta'limni o'rtacha darajaga – o'rtacha rivojlanishga, o'rtacha tayyorgarlikka, o'rtacha o'zlashtirishga tatbiq qilgan holda olib borishga majbur bo'ladi. Boshqacha aytganda, u ta'limni qandaydir afsonaviy “o'rta” bolani ko'zda tutgan holda tashkil etadi. Bu narsa shunga olib keladiki, “kuchli” bolalar sun'iy ravishda o'z rivojlanishida ushlab turiladi, mashg'ulotga qiziqishlari qolmaydi, o'qish ularda ko'p aqliy kuch sarflashni talab qilmaydi. “Kuchsiz” bolalar esa surunkasiga orqada qolishga muhtalo bo'lganlar, ular ham mashg'ulotga qiziqmay qo'yadilar, bu o'qish ulardan ko'proq aqliy kuch sarflashni talab qiladi. “O'rtacha” darajaga kiruvchilar ham juda har xil bo'ladilar, qiziqish va mayllari turlicha, idrok, xotira, xayol va tafakkur xususiyatlari xilma-xil bo'ladi. Bir bola ko'rgazmali obrazlar va tasavvurlarga asosli ravishda tayanmog'i zarur, ikkinchisi bunga kamroq ehtiyoj sezadi; biri sekin fikrlaydi, ikkinchisining aqliy mo'ljali nisbatan tezligi bilan ajralib turadi; biri tez esda olib qolsa-da, mustahkam emas; ikkinchisi – sekin esda olib qolsa-da, ko'p narsani yodida saqlaydi; biri uyushgan holda ishlashga o'rgangan, boshqasi kayfiyatiga qarab, asabiylashib va notekis ishlaydi; biri astoydil, ikkinchisi majburan shug'ullanadi.

Ta'limni individuallashtirish tamoyili ta'lim berishda bolalarning real tiplariga tayanish zarurligiga asoslanadi. Bu tamoyilni programmalashtirilgan ta'lim juda yaxshi amalga oshiradi. Bolalarning individual psixologik xususiyatlari ta'limning ayrim metodlari va usullarini tanlash hamda qo'llanish vaqtida, uyga berilgan topshiriqlarni qismlarga bo'lishda, guruh va nazorat ishlarining variantlarini aniqlashda hisobga olinadi. Guruh bilan olib boriladigan ishni ayrim bolalar bilan olib boriladigan individual ish bilan birga qo'shish mumkin. Shu bilan birga dasturning xuddi shu masalalarini bolalar qanday tayyorgarlik ko'rganliklari, individual moyilliklari, qiziqish va qobiliyatlari hamda individual ish suratlariga qarab turlicha to'lalilik va teranlik bilan, har kim darsda optimal darajada band bo'ladigan qilib o'rganadilar.

Ta'lim metodlari turlicha bo'lishi, bolaning individual xususiyatlariga qarab o'zgartirilishi kerak. Lekin bu 40 bola bor bo'lgan guruhda 40 xil individual yondashishni, ta'lim metodikasining 40 xil individual variantini amalga oshirish zarur degan ma'noni anglatmaydi. Odatdagi maktabgacha ta'lim sharoitida bunday haddan tashqari individuallashtirish mumkin ham emas, kerak ham emas. Bolalarning fikrlash faoliyatining asosiy tiplarini hisobga olish kifoya.

Ta'limda individual yondashish kamchiliklarga barham berishnigina emas, balki bolalar tafakkurini rivojlantirish, mashg'ulotga to'g'ri munosabatda bo'lishni, bilishga oid qiziqishlarni tarkib toptirish ishlarini olib borishni ham anglatadi. Mashg'ulotga salbiy munosabatda bo'lish hollarida bunday munosabatni keltirib

chiqargan sabablarga qarab, tarbiyaviy chora-tadbirlar ko'rish kerak bo'ladi. Bunday sabablar orasida pedagog bilan bo'lgan kelishmovchilik, bola duch kelgan qiyinchiliklar, bilimdagi nuqsonlar, o'z kuchiga ishonmaslik va hokazolar bo'lishi mumkin. Rus psixologlari yakdillik bilan: barcha bolalar qobiliyatlidirlar, har bir normal va psixik jihatdan sog'lom bola bilim olishga, maktabgacha davlat ta'lim standartlari doirasida o'quv materialini ma'lum darajada muvaffaqiyatli egallashga qodirdir, binobarin tarbiyachi hamma bolalarning ham shunday bo'lishiga erishmog'i lozim, degan nuqtai nazarda turadilar. Lekin bundan hamma bolalarga ham ta'lim berish bir xilda oson, deb aslo o'ylab bo'lmaydi. Har qanday ta'lim metodikasi sharoitida, bu ta'lim juda yaxshi tashkil etilgan sharoitda bir xil bolalar yaxshiroq harakat qilib, boshqalardan ko'ra yuqori natijalarga erishadilar. Bir bola alohida ko'p kuch va mehnat sarf qilmasdan nisbatan qisqa muddat ichida yuksak natijalarni, katta muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritadi, boshqa bola bo'lsa qanchalik intilmasin va harakat qilmasin, o'sha darajaga shunchalik tez va osonlikcha ko'tarila olmaydi.

Mavzu yuzasidan savollar:

1. Individual ta'limning o'ziga xos xususiyatlari haqida to'xtaling.
2. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning maqsadi.
3. Individual yondashuv asosida bolaning o'ziga xos qobiliyatlarini aniqlashga qanday yondashasiz?
4. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan talablar.
5. Bolalarga individual yondoshishga misollar keltiring.

IV. O'Z-O'ZINI TEKSHIRISH UCHUN TEST SAVOLLAR

1	Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv bu.....	Pedagog va bola o'rtasidagi ish jarayoni	Bola shaxsiga, uning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratishdir.	Bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish.	Bolalarning individualligi	2
2	Bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim qaysi dastur asosida tashkil qilinadi	Ilm-yo'li variativ dasturi asosida	"ilk-qadam" davlat o'quv dasturi asosida	Bolajon dasturi asosida	Ta'lim - tarbiya jarayoni asosida	2
3	Kompetensiya bu...?	inglizcha-Qobiliyat	Fransuzcha-kamolot	Nemischa-farosat	Italyancha - salobat	1
4	Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi qaysi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi?	murakkab jarayonda, kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda	Muloyimligida, gapga chehcanligida, yumshoqligida, tabassum qilib turganida	Qaysarligida, o'zini aytganini majburlab bolaga qildirishda	To'g'ri javob yo'q	1
5	Kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlar	AKT,shaxsiy, kreativ, kommunikativ, metodik, innovation kompetentlik	Rasm chiza bilish kompetent, raqs tusha bilish kompetent, qo'shiq kuylash kompetent.	Muloyimligida, gapga chehcanligida, yumshoqligida, tabassum qilib turganida	To'g'ri javob yo'q	1
6	Kreativ kompetentlik bu...?	pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish, o'zining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish etish	Pedagogik jarayonni ta'lim sifatini komillashtirish, ta'lim sifatini	Ta'lim jarayoni ning barcha ishtirokchilari, jumladan, tarbiyalanuvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsatish	To'g'ri javob yo'q	1

7	Innovatsion kompetentlik–	pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifati	Pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish, o'zining ijodkorlik malakalariga ega ligini namoyish etalish	Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, tarbiyalanuvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish.	To'g'ri javob yo'q	1
8	Kommunikativ kompetentlik	ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, tarbiyalanuvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish.	Pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifati	Pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish, o'zining ijodkorlik malakalariga ega ligini namoyish etalish	To'g'ri javob yo'q	1
9	Umumiy maqsadlarga erishish uchun ikki yoki undan ko'p insonlarning birgalikdagi faoliyati	kollobratsiya	Innovatsiya	Registratsiya	Navigatsiya	1
10	Pedagogik-psixologik kollobratsiya natijasida tinglovchilarda nima rivojlanadi?	o'z-o'zini tahlil qilish, rivojlantirish, tajriba almashish, yangicha fikrlash, yangicha yondashuvlar	Boshqani tahlil qilish, bolalarni tahlil qilish, o'zgalarni boshqarish	O'z fikrida turish, va'dasida turish, kitob o'qish,	To'g'ri javob yo'q	1
11	Kreativlik nima?	kreativlik (lot. "creation" - yaratuvchanlik, ijodkorlik)	Kreativlik (ing. "creation" - o'ychanlik, o'zgaruvchanlik)	Kreativlik (fran. "creation" - boshqaruvchanlik, chaqqonlik)	Kreativlik (ital. "creatione" - zabardast, olg'ir)	1
12	Kreativ potentsiallik darajasini aniqlovchi mezonlar	ashabbuskorlik, kreativ faollik, kreativ qobiliyatga egalik, izlanuvchanlik	Bilimdoblik, uddaburonlik, ko'p kitob o'qish	Vazminlik, kam gap,	To'g'ri javob yo'q	1

13	Murakkab jarayonda, noaniq fazifalarni bajarishda, kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda.....	tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi	Tarbiyachining kreativligi	Kreativ potentsiali	Barcha javob to'g'ri	1
14	Inglizcha-Qobiliyat bu	kompetensiya	Kreativlik	Kollobratsiya	To'g'ri javob yo'q	1
15	AKT,shaxsiy,kreativ, kommunikativ, metodik, innovation kompetentlik	kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlar	Kreativ potentsiallik darajasini aniqlovchi mezonlar	Izchillik	Barcha javob to'g'ri	1
16	Pedagogik ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish etalish bu..?	kreativ kompetentlik	Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi	Kollobratsiya	To'g'ri javob yo'q	1
17	Pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifati qaysi kompetensiya haqida	innovatsion kompetentlik–	Kommunikativ kompetentlik	Kreativ potentsiallik	Barcha javob to'g'ri	1
18	kritika so'zining ma'nosi	kommunikativ kompetentlik	Tahlil qilish, hukm qilish san'ati,yani tanqidiy fikr	Kreativ kompetentlik	To'g'ri javob yo'q	1
19	Kollobratsiya bu...?	umumiy maqsadlarga erishish uchun ikki yoki undan ko'p insonlarning birgalikdagi faoliyati	Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, tarbiyalanuvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish.	Pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifati	Barcha javob to'g'ri	1
20	O'z-o'zini tahlil qilish, rivojlantirish, tajriba almashish, yangicha fikrlash, yangicha yondashuvlar	pedagogik-psixologik kollobratsiya natijasi	Umumiy maqsadlarga erishish uchun ikki yoki undan ko'p insonlarning birgalikdagi faoliyati	Kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlar	To'g'ri javob yo'q	1

21	O'z-o'zini rivojlantirish bu...?	shaxsning o'zi da kasbiy tajriba, malaka va mahoratni takomillashtirish	Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, tarbiyalanuvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish.	Pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifati	To'g'ri javob yo'q	1
22	Mavjud tajriba va bilimlar asosida yangi qarorlarni qabul qilish malakasi bu	kreativlik negizida aks etuvchi muhim sifatlari	Pedagogik-psixologik kolleboratsiya natijasi	Tashabbuskorlik, kreativ faollik, kreativ qobiliyatga egalik, izlanuvchanlik	Barcha javob to'g'ri	1
23	Ta'lim-tarbiyada shaxsga yonaltirilgan yondashuv,..... o'rtasidagi munosabat	pedagog va bola	Pedagog va oila	Bola va oila	Pedagog va tarbiya	1
24	Bilish bu	ta'riflash-tasvirlash-nomlash-ijod qilish.	Foydalanish-namoyish etish-aniqlash-tatbiq etish	Guruhlash-taqsimlash-tekshirish-ajratish	Rejalashtirish-tizimga solish-umumlashtirish.	1
25	Bolaga shaxs sifatida yondashuv bu	bolaning individual qobiliyatlarini hisobga olish, shaxs sifatida tan olish	Oliy insoniy qadriyatlar mehr-shafqat, muhabbat, fuqarolik hissi va boshqalar shaxsning ustuvor hususiyatlari	Bola shaxsini hurmatlash, uning taqdiri bilan qiziqish	Bolaning o'z fikriga ega bo'lish va xatoliklarga yo'l qo'yishini tan olish	1
26	Pedagogning o'quv-tarbiya jarayonida gumanitar omilni ta'minlaydigan shaxsiy sifatlariga nimalar kiradi?	talabchanlik, haqqoniylik, halollik, mehribonlik, xushmomalalik	Haqqoniylik, sabr	Xotirjamlik, talabchanlik	Vatanparvarlik, mehribonlik	1
27	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qanday texnologiyalardan foydalanish mumkin?	sog'lomlashtirish, loyiha, tadqiqot texnologiyasi	Shaxsga yo'naltirilgan, rivojlanuvchi ta'lim, axborot texnologiyasi	O'yin, muzey, portfolio texnologiyasi	Hamma javob to'g'ri	1

28	Bir shaxsni boshqalardan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlar to'plami qanday nomlanadi?	individuallik	Temperament	Qobiliyat	Idrok	1
29	– bu pedagogik faoliyatining o'zaro bog'liq g'oyalari, tushunchalari va usullarning o'ziga xos xarakteri to'plamidan foydalanadigan pedagogning uslubiy yo'nalishi.	yondashuv	Shaxs	Kuzatish	Tarbiya	1
30	Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning asosiy tamoyillari nechta	7	5	3	10	1
31	Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning asosiy tamoyillari to'g'ri ko'rsatilgan qatorni aniqlang	o'zini namoyon qilish, faoliyat, ijodkorlik va muvaffaqiyat , individuallik, sub'ektivlik, tanlash, ishonch va qo'llab-quvvatlash , farqli yondashuv tamoyili	Muvaffaqiyat , sub'ektivlik, tanlash tamoyili	Individuallik, sub'ektivlik, tanlash tamoyili	O'zini namoyon qilish , sub'ektivlik, tanlash tamoyili	1
32	Tarbiyachining pedagogik mahorati nimada ko'rinadi?	faoliyatida	Umumiy yigiliwlarda	Ish hujjatlarida	Ota onalar bilan munosabatida	1
33	Pedagogik mahoratning asosiysi - _	o'z ustida mustaqil ishlashi	O'quv soatlarini rejali bajarishi	Tashkiliy ishlarda faolligi	Ota ona bilan muloqoti	1

V. ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI.

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori.
3. Maktabgacha ta’lim agentligining 2023-yil 28-avgustda “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 99-son buyrug‘i.
4. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (takomillashtirilgan qayta nashr) – T.:2022.
5. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim jarayonini mavzuli rejalashtirish (maktabga tayyorlov guruh). T.:2018.
6. “Ilm yo‘li” variativ dastur 6 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash. T.: 2019.
7. Shin A.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Grosheva I.V., Mikailova U.T., Suleymanova Yu.T., Daukayeva A.G., Vlasova Ye.N., Galimova E.F. “Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim asosida pedagogik jarayonni rejalashtirish” metodik qo‘llanma, T – 2020.
8. Abdullayeva N.Sh, “Maktabgacha ta’limni variativ yondashuv asosida takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslari” – T.:2020.
9. Muslimov N., Usmonboyeva M., Sayfurov M., To‘rayev A. “Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari”.O‘quv metodik qo‘llanma-Toshkent, 2015-y.

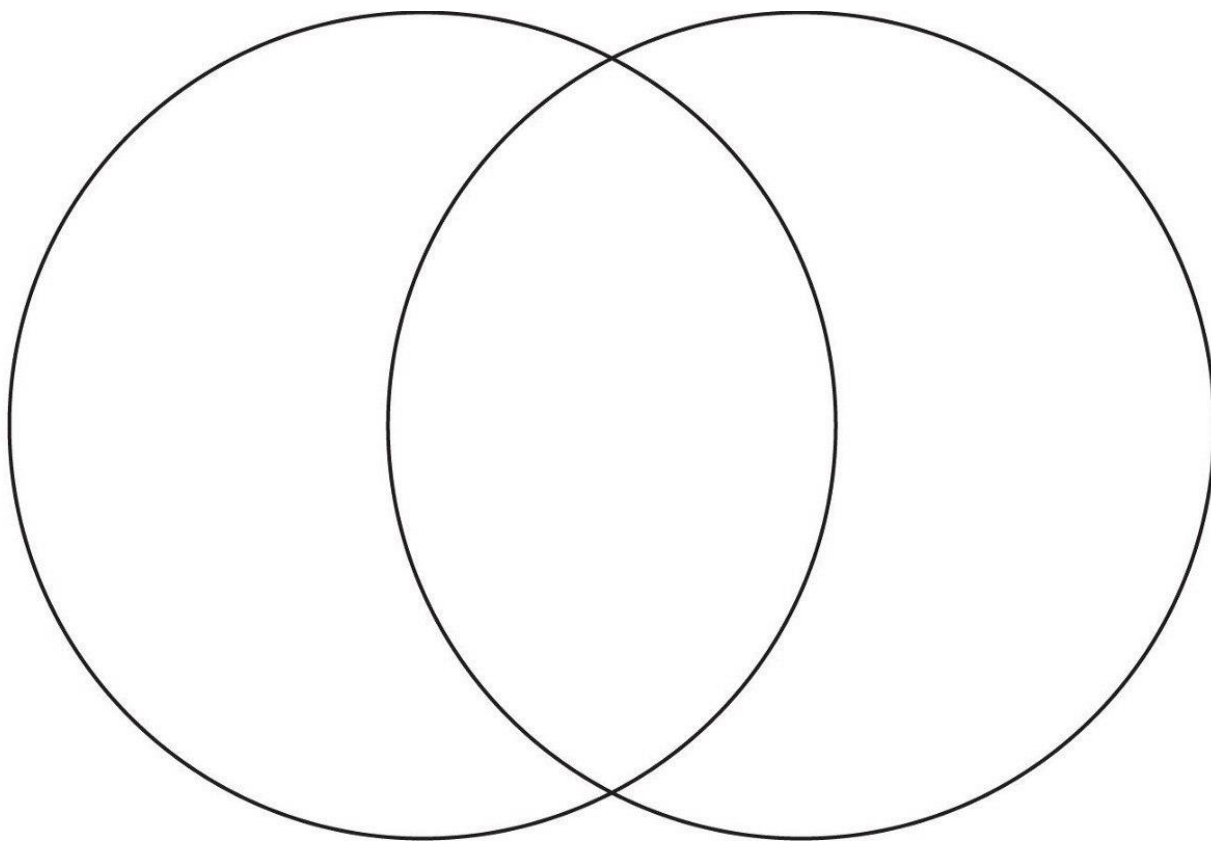
VI. TARQATMA MATERIALLAR

An'anaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning farqlari

VENN Diagrammasi

Kompetensiya

Kreativlik

ГЛОССАРИЙ

Tarbiya – yosh avlodni aniq maqsad asosida har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan tizimli jarayon va ijtimoiy-tarixiy tajriba, ongini, xulq-atvorni rivojlantirish va tarbiyalanuvchilar dunyoqarashlari;

Maktabgacha ta'lim – maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni tarbiyalash va tarbiyalashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turi, ularning aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishini ta'minlash, shuningdek, bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlash;

Individual yondashuv – guruhdagi o'quv yondashuvi faol harakatda ham, dam olishda ham har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olishini bildiradi. Bu shuni anglatadiki, guruhdagi barcha materiallar va jihozlar, umuman, ta'lim muhiti bolalarning har birining rivojlanishiga hissa qo'shadi va taklif etilayotgan tadbirlar bolalarning rivojlanishidagi farqlarni hisobga oladi;

Individuallashtirish – shaxsni atrofdagi massivdan ajratib turadigan xususiyatlarning rivojlanishi. Har bir bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'quv faoliyatini qurish, unda bolaning o'zi ta'lim mazmunini tanlashda faol bo'ladi, turli faoliyatlarda bolalarning tashabbuskorligini qo'llab, ta'lim predmetiga aylanadi.

Inklyuziv ta'lim – barcha bolalarning teng huquqli muomalasini ta'minlovchi umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni va bolalarga nisbatan kamsitishni istisno qiladi;

Ta'lim sifati – ta'lim oluvchilarning tayyorgarlik darajasini davlat ta'lim standartlariga mosligi va davlat ta'lim talablari;

Malaka – kasbiy tayyorgarlikning ma'lum darajadagi talablarga muvofiqligi;

Malakaviy amaliyot – o'quv dasturlari va dasturlari bo'limining aniq (yakuniy) bosqichida nazariy bilimlarni mustahkamlash, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va materiallar to'plashga qaratilgan o'quv jarayonining bir qismi;

Malakaviy talablar– uzluksiz ta'limning tegishli bosqichi bitiruvchisining umumiy bilim va kasbiy tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar;

Bolaning kompetentligi – bu bolaning ma'lum bir hayot davriga xos vazifalarni maqsadga muvofiq bajarish uchun yetarli bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlaridir;– jarayonlar

Korreksion-rivojlantiruvchi ishlar – bu bolalarning to'liq rivojlanishiga hissa qo'shadigan, rivojlanishidagi og'ishlarni bartaraf yetadigan va nogiron bolalar yoki har qanday bolalarni o'rganish qiyinchiliklari va ijtimoiy moslashuvi bilan kasallanish va reabilitatsiya qilish maqsadlariga xizmat qiladigan tibbiy, pedagogik, psixologik chora-tadbirlar (ta'sirlar) tizimi;

Muvofiqlik (lotinchadan conformis – konformis – o'xshash, muvofiq keluvchi) – insonning boshqalarning fikrlari ta'sirida dastlabki baxolarini uzgartirishga moyilligi.

Shaxsga-yo'naltirilgan yondashuv – pedagogning diqqatini bola shaxsining yaxlitligiga qaratib, nafaqat uning aql-idroki, fuqarolik mas'uliyat hissi, balki hissiy, estetik va ijodiy mayllarni (qobiliyatlar) rivojlanishiga g'amxo'rlik qilish;

Model (lotinchadan modus – o'lchash, namuna) – tabiat va jamiyatdagi biror hodisa yoki jarayonning tavsifi;

Kuzatuv – bu bolani ishlash yoki o'ynash vaqtida kuzatish jarayoni, ularning faoliyatiga aralashmaslik;

Ta'lim – bu yo'naltirilgan tizimli jarayon talabalarga chuqur nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar berish, umumiy va kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirish, shuningdek, qobiliyat va dunyoqarashlarni rivojlantirish;

O'quv faoliyati – ta'lim tashkilotchilari, pedagoglar, ishlab chiqarish ustalari, ta'lim tashkilotlarini o'qitish va qo'llab-quvvatlash xodimlari tomonidan ta'lim dasturlarida ko'zda tutilgan natijalarga erishish uchun amalga oshiriladigan tadbirlar majmui;

O'quv dasturi – ta'limning zaruriy darajasi, ko'lami va mazmunini belgilovchi standartlar va talablar majmui, bitiruvchilarni umumiy tayyorlash, o'qitish sifatini nazorat qilish hamda ularning reytinglari;

Pedagogik faoliyat – tarbiyalanuvchining ta'lim olishi, tarbiyasi va rivojlanishiga qaratilgan faoliyat turi hamda ta'lim jarayonida pedagog va tarbiyalanuvchining o'zaro hamkorligi;

Pedagogik texnologiya – muayyan loyiha asosida tashkil etilgan ta'limda aniq maqsadga erishish va natijalarni kafolatlashga qaratilgan pedagogik jarayon;

Yondashuv – pedagogning muayyan xarakterli o'zaro bog'liq g'oyalar, tushunchalar va pedagogik faoliyat usullaridan foydalanishga da'vat etuvchi metodologik yo'nalishidir;

Tarbiya – yosh avlodni aniq maqsad asosida har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan tizimli jarayon va ijtimoiy-tarixiy tajriba, ongini, xulq-atvorni rivojlantirish va tarbiyalanuvchilar dunyoqarashlari;

Maktabgacha ta'lim – maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni tarbiyalash va tarbiyalashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turi, ularning aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishini ta'minlash, shuningdek, bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlash;

Individual yondashuv – guruhdagi o'quv yondashuvi faol harakatda ham, dam olishda ham har bir bolaning ehtiyojlarini hisobga olishini bildiradi. Bu shuni anglatadiki, guruhdagi barcha materiallar va jihozlar, umuman, ta'lim muhiti bolalarning har birining rivojlanishiga hissa qo'shadi va taklif etilayotgan tadbirlar bolalarning rivojlanishidagi farqlarni hisobga oladi;

Individuallashtirish – shaxsni atrofdagi massivdan ajratib turadigan xususiyatlarning rivojlanishi. Har bir bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o'quv faoliyatini qurish, unda bolaning o'zi ta'lim mazmunini tanlashda faol bo'ladi, turli faoliyatlarda bolalarning tashabbuskorligini qo'llab, ta'lim predmetiga aylanadi.

Inklyuziv ta'lim – barcha bolalarning teng huquqli muomalasini ta'minlovchi umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni va bolalarga nisbatan kamsitishni istisno qiladi;

Ta'lim sifati – ta'lim oluvchilarning tayyorgarlik darajasini davlat ta'lim standartlariga mosligi va davlat ta'lim talablari;

Malaka – kasbiy tayyorgarlikning ma'lum darajadagi talablarga muvofiqligi;

Malakaviy amaliyot – o'quv dasturlari va dasturlari bo'limining aniq (yakuniy) bosqichida nazariy bilimlarni mustahkamlash, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va materiallar to'plashga qaratilgan o'quv jarayonining bir qismi;

Malakaviy talablar– uzluksiz ta'limning tegishli bosqichi bitiruvchisining umumiy bilim va kasbiy tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar;

Bolaning kompetentligi – bu bolaning ma'lum bir hayot davriga xos vazifalarni maqsadga muvofiq bajarish uchun yetarli bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlaridir;– jarayonlar

Korreksion-rivojlantiruvchi ishlar – bu bolalarning to'liq rivojlanishiga hissa qo'shadigan, rivojlanishidagi og'ishlarni bartaraf yetadigan va nogiron bolalar yoki har qanday bolalarni o'rganish qiyinchiliklari va ijtimoiy moslashuvi bilan

kasallanish va reabilitatsiya qilish maqsadlariga xizmat qiladigan tibbiy, pedagogik, psixologik chora-tadbirlar (ta'sirlar) tizimi;

Muvofiqlik (lotinchadan conformis – konformis – o'xshash, muvofiq keluvchi) – insonning boshqalarning fikrlari ta'sirida dastlabki baxolarini uzgartirishga moyilligi.

Shaxsga-yo'naltirilgan yondashuv – pedagogning diqqatini bola shaxsining yaxlitligiga qaratib, nafaqat uning aql-idroki, fuqarolik mas'uliyat hissi, balki hissiy, estetik va ijodiy mayllarni (qobiliyatlar) rivojlanishiga g'amxo'rlik qilish;

Model (lotinchadan modus – o'lchash, namuna) – tabiat va jamiyatdagi biror hodisa yoki jarayonning tavsifi;

Kuzatuv – bu bolani ishlash yoki o'ynash vaqtida kuzatish jarayoni, ularning faoliyatiga aralashmaslik;

Ta'lim – bu yo'naltirilgan tizimli jarayon talabalarga chuqur nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar berish, umumiy va kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirish, shuningdek, qobiliyat va dunyoqarashlarni rivojlantirish;

O'quv faoliyati – ta'lim tashkilotchilari, pedagoglar, ishlab chiqarish ustalari, ta'lim tashkilotlarini o'qitish va qo'llab-quvvatlash xodimlari tomonidan ta'lim dasturlarida ko'zda tutilgan natijalarga erishish uchun amalga oshiriladigan tadbirlar majmui;

O'quv dasturi – ta'limning zaruriy darajasi, ko'lami va mazmunini belgilovchi standartlar va talablar majmui, bitiruvchilarni umumiy tayyorlash, o'qitish sifatini nazorat qilish hamda ularning reytinglari;

Pedagogik faoliyat – tarbiyalanuvchining ta'lim olishi, tarbiyasi va rivojlanishiga qaratilgan faoliyat turi hamda ta'lim jarayonida pedagog va tarbiyalanuvchining o'zaro hamkorligi;

Pedagogik texnologiya – muayyan loyiha asosida tashkil etilgan ta'limda aniq maqsadga erishish va natijalarni kafolatlashga qaratilgan pedagogik jarayon;

Yondashuv – pedagogning muayyan xarakterli o'zaro bog'liq g'oyalar, tushunchalar va pedagogik faoliyat usullaridan foydalanishga da'vat etuvchi metodologik yo'nalishidir;